

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egysz. évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Feltámadás.

Kies tavasz szelid fuvalma leng
A fák füvek között,
Minden, mi él a nagy világon: új
Pompába öltözött;
A téli gyász sötét borúja már
Elűzve mindenütt,
Szabaddá lett az élet kútfeje, —
Rég várt órája út!

Kétségen kívül ezen gondolatok szűrődnek át elménken, ha a természet újjászületését megfigyeljük. Mintha egy szebb világ andalító zenéje ütné meg füleinket a szellő édes-bús danájában. Mintha a teremteltség megújítható volna, midőn a halál és rothadás penészét levetkőzve — ragyogó pompával áll* élénk!

Bizonyára úgy van. A duzzadó életnedv, mely eddig a kerengésben szunnyadozni lát-szék: újult erővel tépi szét forgásának akadályait; a zsibbadó erők hihetetlen gyorsasággal támadnak fel, hogy kiküzdjék uralmukat a tél rabsága fölött.

Csodálatos jelenség a természetnek e minden évben megújuló munkája, melynek pompája felülmúlja annak varázslatos titkát s a gyarló ember bámúlattal adózik abban az Istenségnek.

Vidámság, öröm hatja át az élőlények millióit; a komor hangulat, a természet varázslására száműzve lőn minden kebelből s mint megunt, hosszú éjnek sötétsége után, — derengő világosság fénye ragyogja be lelkivilágunkat is. Ohajtva várt kikelet, te minden életnek bűvös-bajos forrása, légy üdvözölve, „hozsánna“ neked!

Széthullottak a folyamok fagyzárai, szabad hömpölygéssel törnek elő a hullámok. Az alvó rügyek bimbókká alakulnak, hogy a nap édes csókjára szétnyílván, tarka virágok káprázatos ruhájába öltözzenek, illatárt öntve a lég végtelen birodalmába. Hegyek füstölgése, virágok szin-pompája, állatsereg nyüzsgése, madarak éneke dicsőítik a természet Urát, kinek gondviselése minden lényre kiárad.

Sötét ború után fényes derű, — új élet a romokon. Ez, az Isten kezének műve mind a természet, mind az erkölcsi élet világában. Ez a feltámadás!

* * *

Csüggedező szívvél, megtört kebelvel néztük harmadnap előtt a Golgotha keresztjét, melyen kínos vergődés tüzeiben gyötrődött az igazság bajnoka, az isteni eszmék letéteményese, a bűnös világ Megváltója, a lelki rabok megszabadítója — Jézus. Csend és mély némaság, kétség és reménytelenség megindító jelei törtek meg az aláhulló könnyecseppek szivárványán. Im, az erőszak harca a jog és igazság ellenében s az előbbi diadalmaskodott ezek felett. A szenvedélyei-ben határt nem ismerő zsarnok kevély jogtiprása, a szelídség és alázatosság fölött. Az igazság szemét beköti a durva gög, hogy véres küzdelem hevében tiporja porba a szentség és tisztaság ideálját. A testiség és önhaszonlesés gyáva porában vergődő gázság arcúlveri a mennyei boldogság

és üdv látnokát s bitót készít az isteni akarat önzetlen munkásának és az erkölcsi szent eszmék előharcosának.

A szellemóriás kezében az utolsó búcsúpohár.

A természet elsötétül, a föld megrendül és a sírok kihányják prédáikat. Ily mérhetetlen gonoszság még nem történt a földön!

Nem látjuk-e ezekben a názárethi Jézus rövid, de dicső életének megindító tragoediáját?!

Könnyözönbe borúlnak a szemek; feldobognak a szerető szívek. Vezér nélkül marad a halálig is hivek serege; sötét éjben hunyt el évezredek ragyogó csillaga és mély bánat szánt barázdákat a szíveken.

Az árulás gyalázatának szennye a lélekről le nem mosható.

A kesergő fájdalom abban talál vigaszt, hogy bár a test megtörik a gyilkos kín alatt, de a népeket éltető eszméket és igazságokat megölni nem lehet.

Ne sirjunk hát a szomorú emlékeken, a gyötrelmek alá vetett test, hadd aludja csendes álmát a kopár hantok alatt, hiszen annak is lesz feltámadása! . . .

* * *

És ma, mintha égi fény hintoné szét sugarait a néma sírok felett! hogy elűzze a halál rettenetes alakjait. Mintha az élő reménység ígeit visszhangozná a tavasz lágy fuvalma?!

Igen, megmozdúlnak a szent sír hantjai; megnyílik annak rideg keble, hogy rothadatlanul adja vissza a lelkek világának legdrágább kincsét. A hullaoőr elveszti szemefényét s az ott támadott mennyei világosság fényében lép ki örökéletre az Isten Fia!

Szent asszonyok vették körül a sirt s midőn az üressé lett koporsóban csak a véres lepelt látták s csodálkozás moráját zúgták ajkaik: megszólal egy túlvilági hang: „*mit keressetek a holtak között az élet? nincs itt az Ur, feltámadott!*“

Amaz égi fény a feltámadás csillaga volt; a követ isteni erő mozdította el a sír szájáról és maga a Megváltó így vigasztalja a halála miatt gyászbaborúltakat: „*Én vagyok a feltámadás és az élet, aki én bennem hiszen, ha meghal is él az!*“

Légy áldva hát hitünk Fejedelme, ki feltámadásod által új hitet leheltél a kételkedők szívébe, ki a halálon győzelmet véve, új irányt adtál vallásos érzéseinknek, ki a leláncolt szellem előtt utat nyitottál a szabadságra!

Áldott légy hitnek világa, melynek fényénél a por megelevenül, emberi méltóságunk

szilárdabb alapokon nyugszik s a múltó árnyékok is testet öltének. Nem, nem válunk hát el örökre egymástól, nem lesz végtelen sírunk éjjele, mert a széthullva szendergő porok új életre egyesülnek egykor.

A húsvéti győzelem zászlajára boldogító eszmék betűi írvák, melyek az élet küzdelmeiben vigasztalják a kigúnyolt erényt, a földre tiport ártatlanságot s a hontalannak boldogabb hazát mutatnak, hová nem érnek el a gázságnak életelő kezei.

Lelki és örök életünk fenéges tavasza vagy te, Húsvét ünnepe! Deríts hát fényt úgy a sírok, mint a lelkek éjjelére, hogy boldogabb legyen hitében az ember, derültebb az élet, virulóbb a tavasz, megnyugtatóbb az újjászülő reménység ereje, hogy egykor, soha nem hervadó örömök virágai nyiljanak számunkra.

Lebegj előttünk égi lény sugar
Hitünknek csillaga,
Mert nálad nélkül éleünk, komor,
Kietlen éjszaka!
Emelj túl a föld gyalogló gözkörén
Hogy éljünk lelkileg,
Segíts, Isten kegyelmének jelét
Igy érdemelni meg!

(Makó.)

Nagy Károly.

TISZA KÁLMÁN
halála.

„*És siraták az Izrael fiai
Mózeset, — harminc napig; és
bételjesedének a Mózes siratásának napjai.*“ 5. Móz. 34. 8.

Nem újságot írunk. — Erőtelen, töredezett szavakban visszaekhózzuk csak azt a fájdalmas jajkiáltást, mely néhány nappal ezelőtt hazánk földjén átalnyilallott.

Alattunk, felettünk, körülöttünk újjászületéshez készül az universum; bontogatják szárnyaikat a langyos tavaszi szellők; kerteinkben a fák rügyeket hajtanak; a mohlepte sírhalmakon ékes liliomok pompáznak s az örök idők halotti bús csendje felett ezer meg ezer templomban zendül meg a húsvéti ének: „Elmult a gyász; megszűnt a jajszó; Az öröm vissza adott; Hogy hallatott ez angyali szó: Nincs itt az Ur, — feltámadott.“

Magasztos ünnepi érzések dobognak a mi keblünkben is s szent áhitattal fordulunk napkelet felé, hogy a feltört sziklasír felett lássuk a győzedelmes életet s az ébredő természet ta-

vaszi hozsánnájába belevegyítsük hitből fakadó húsvéti énekeinket.

Ám a kezdetnek véget rendelő Örök Bölcsesség úgy akarta, hogy e nagy héten, midőn életünk egének borúján ragyogva gyullad ki a feltámadás hitének csillaga, megjelenjen sorainkban halottas kocsián, az enyészet angyala s elvigye közülünk a mi Mózesünket s örömeink közepette is keseregjünk, miglen „*beteljesedének az ő siratásának napjai.*“

Mert az volt . . . Mózes volt *Tisza Kálmán* a magyar református egyháznak!

Mint politikust sokan elítélték s ilyen minőségben végig haladt ő is azon az úton, mely a dicsőség mellett annyi töviset terem. De válásához hű maradt utolsó lehelletéig s a legváltóságosabb pillanatokban mindig ott láttuk őt a Sion bástyafalain, szívós kintartással, nagy erővel küzdve azokért az örök igazságokért, melyekkel létünk összeforrva van.

Hogy sok irigye volt, — nincs rajta mit csodálkozni! Sokkal nagyobb volt ő, semhogy észrevétlenül maradhatott volna. De ezzel nem sokat törődött. — Még egyházi politikájában is vallotta, — Deák Ferenczcel, — hogy nem a rokonszenv, hanem a becsületes érdek a legfőbb irányadó. S ha mint államférfiu még hitsorsosainak osztatlan szeretetével sem dicsekedhetett, — ravatala felett bizonyára gyászba öltözik az egész magyar kálvinizmus s megsiratja azt, ki legelső sorban az ő halottja.

Mert igazán az! Családjának tradíciói egészen a miénké tévék őt s felekezeti különbség nélkül világszerte tudták róla, hogy a ki a református egyházat megtámadja, annak legelőször is vele kell szembe szállania. S hogy mily félelmetes volt ilyenkor, — példa reá a pátenes korbelt küzdelem.

De Mózesünk volt ő nekünk nemcsak az erőben, hanem a bölcsességben is. Egyházi gyűléseinkről, ha csak betegsége nem gátolta, el nem maradt soha; s ha felszólalt, szavának súlya mélyen nyomult be a lelkekbe s a legtöbbször döntőleg hullott a mérleg serpenyőjébe. Törvényeink nem egy helyen örökitették meg s hordják magokon fenkölt szelleme félreismerhetetlen praeponderantiáját.

S ha igaz az, hogy a kálvinizmus mély nyomokat vés az egyéni jellemre: akkor *Tisza Kálmán* hajlíthatatlan, — kristálytisza, még politikai ellenfelei által is elismert s az egyszer benne kiformalódott meggyőződéshez népszerűsége feláldozása árán is törhetetlenül ragaszkodó jelleme ismét csak az ő vallásában leli magyarázatát.

Szóval: mint valamikor a nagy Széchenyi Istvánról irták: „*élete ragyogó tartalomdús kötet volt,*“ de e könyvnek legragyogóbb napja a magyar református egyház történetének örökbecsű okmánya.

Egyházunk jövő fejlődését nála nélkül alig tudjuk el is képzelni. Nagy a mi veszteségünk s önkénytelenül is megcsendül füleinkbe a Józsuéhoz intézett mennyei szózat: „*Annakokáért bátorítsd meg és erősítsd meg magadat — magyar református Sion, — hogy eszesen cselekedjél mind a törvény szerint, melyet parancsolt néked Mózes; attól se jobbkézre, se balkézre ne hajolj, hogy jó szerencsésen cselekedjél mindenekben, a melyekre menedesz.*“ (Józsué 1, 7.)

Eröss Lajos.

Megújítandó Énekeskönyvünk „Gyűjtemény“-e.

II.

Versalak és rimelhelyezés. Mi magyarországi reformátusok templomainkban magyar nyelven, de *nem magyarul* énekelünk. Ennek az az oka, hogy énekeink aránytalanul nagyobb részének dallama is, versalakja is idegen. Azok a francia szabású zsoltárversek és dallamok a francia szellemnek francia nyelv ritmusa szerint kialakult alkotásai lévén, egészen más alakzatúak, mint a magyar dallam és versidomok, melyeket a mi édes anyanyelvünk a maga stilszerű ritmusa szerint formált ki, melyekben a magyar nép lelke él s melyekben fajunk teremtő ereje ölt látható alakot. Hogy a különböző vers és dallamformák a nyelv ritmusa szerint miként alakulnak ki, azzal a zene és verstanok* foglalkoznak, mi egyszerűen csak azt jelezzük, hogy a ritmus első nyilvánulása versben az *ütem* (a classikus és nyugoteurópai verselésben a láb) dalban a *motívum*, ütemekből *verssor*, a motívum kiszélesüléséből *tétel* lesz; a verssorokból *versrészletek*, a tétélekből *dallamperiodusok* alakulnak, a versrészletek összeillesztése adja végezetre a *versszakot* (sropha) a dallamperiodusok egybefoglalása pedig az egész dalt vagy *dallamot*. De a mit feledni nem szabad, az, hogy úgy a szó, mint a dallamköltészetben a formák kialakulása mindig a nyelv ritmusa szerint történik s annak élő ereje által megy végbe, a mit Rákossy Jenő igen találóan a kassai Kazinczy ünnepélyen az országos dalár-egyesület versenyé alkalmával (1901. aug. 18.) így fejezett ki: „A zene és vers nem egyéb, mint a nyelvekben rejlő ritmikus lüktetésnek kialakítása felsőbbrendű ritmikus művészetté“. Így állanak elő különböző nemzeti formák, melyek az irodalom útján vándorutra kelnek s más nemzetek irodalmában is polgárjogot nyernek.

A ritmuson kívül a nyelvnek más sajátosságai is befolyással vannak a formák kialakulására, de ezeknek

* Ajánljuk különösen Arany Jánosnak „A magyar nemzeti versidomról“ irt értekezését, Négyessy, Greguss és Baráth vers-tanait, Ponori Török Emil „A magyar zene ritmusa“ s Ábrányi Kornél „A magyar dal és zene“ c. művét s a zenetanoknak dal-lamtani részét.

és üdv látnokát s bitót készít az isteni akarat önzetlen munkásának és az erkölcsi szent eszmék előharcosának.

A szellemóriás kezében az utolsó búcsúpohár.

A természet elsötétül, a föld megrendül és a sírok kihányják prédáikat. Ily mérhetetlen gonoszság még nem történt a földön!

Nem látjuk-e ezekben a názárethi Jézus rövid, de dicső életének megindító tragoediáját?!

Könnyözönbe borúlnak a szemek; feldobognak a szerető szívek. Vezér nélkül marad a halálig is hivek serege; sötét éjben hunyt el évezredek ragyogó csillaga és mély bánat szánt barázdákat a sziveken.

Az árulás gyalázatának szennye a lélekről le nem mosható.

A kesergő fájdalom abban talál vigaszt, hogy bár a test megtörik a gyilkos kín alatt, de a népeket éltető eszméket és igazságokat megölni nem lehet.

Ne sirjunk hát a szomorú emlékeken, a gyötrelmek alá vetett test, hadd aludja csendes álmát a kopár hantok alatt, hiszen annak is lesz feltámadása! . . .

* * *

És ma, mintha égi fény hintené szét sugarait a néma sírok felett! hogy elűzze a halál rettenetes alakjait. Mintha az élő reménység ígéit visszhangozná a tavasz lágy fuvalma?!

Igen, megmozdúlnak a szent sír hantjai; megnyílik annak rideg keble, hogy rothadatlannul adja vissza a lelkek világának legdrágább kincsét. A hullaőr elveszti szemefényét s az ott támadott mennyei világosság fényében lép ki örökeletre az Isten Fia!

Szent asszonyok vették körül a sírt s midőn az üressé lett koporsóban csak a véres lepel látták s csodálkozás moraját zúgták ajkaik: megszólal egy túlvilági hang: „*mit keressetek a holtak között az élőt? nincs itt az Ur, feltámadott!*“

Amaz égi fény a feltámadás csillaga volt; a követ isteni erő mozdította el a sír szájáról és maga a Megváltó így vigasztalja a halála miatt gyászbaborúltakat: „*Én vagyok a feltámadás és az élet, aki én bennem hiszen, ha meghal is él az!*“

Légy áldva hát hitünk Fejedelme, ki feltámadásod által új hitet leheltél a kételkedők szívébe, ki a halálon győzelmet véve, új irányt adtál vallásos érzéseinknek, ki a leláncolt szellem előtt utat nyitottál a szabadságra!

Áldott légy hitnek világa, melynek fényénél a por megelevenül, emberi méltóságunk

szilárdabb alapokon nyugszik s a múltó árnyékok is testet öltének. Nem, nem válunk hát el örökre egymástól, nem lesz végtelen sírunk éjjele, mert a széthullva szendergő porok új életre egyesülnek egykor.

A húsvéti győzelem zászlajára boldogító eszmék betűi irvák, melyek az élet küzdelmeiben vigasztalják a kigúnyolt erényt, a földre tiport ártatlanságot s a hontalannak boldogabb hazát mutatnak, hová nem érnek el a gazságok életölő kezei.

Lelki és örök életünk fenéges tavasza vagy te, Húsvét ünnepe! Deríts hát fényt úgy a sírok, mint a lelkek éjjelére, hogy boldogabb legyen hitében az ember, derültebb az élet, virulóbb a tavasz, megnyugtatóbb az újjászülő reménység ereje, hogy egykor, soha nem hervadó örömök virágai nyiljanak számunkra.

Lebegj előttünk égi lény sugar
Hitünknek csillaga,
Mert nálad nélkül éleünk, komor,
Kietlen éjszaka!
Emelj túl a föld gyarló gözkörén
Hogy éljünk lelkileg,
Segíts, Isten kegyelmének jelét
Igy érdemelni meg!

(Makó.)

Nagy Károly.

TISZA KÁLMÁN

halála.

„*És siraták az Izráel fiai Mózes, — harminc napig; és bételjesedének a Mózes siratásának napjai.*“ 5. Móz. 34. 8.

Nem újságot irunk. — Erőtelen, töredezett szavakban visszaekhozzuk csak azt a fájdalmas jajkiáltást, mely néhány nappal ezelőtt hazánk földjén átalnyilallott.

Alattunk, felettünk, körülöttünk újjászületéshez készül az universum; bontogatják szárnyaikat a langyos tavaszi szellők; kertekben a fák rügyeket hajtanak; a mohlepte sírhalmaikon ékes lilomok pompáznak s az örök idők halotti bús csendje felett ezer meg ezer templomban zendül meg a húsvéti ének: „*Elmult a gyász; megszűnt a jajszó; Az öröm vissza adott; Hogy hallatott ez angyali szó: Nincs itt az Ur, — feltámadott.*“

Magasztos ünnepi érzések dobognak a mi keblünkben is s szent áhítattal fordulunk napkelet felé, hogy a feltört sziklasír felett lássuk a győzedelmes életet s az ébredő természet ta-

vaszi hozsánájába belevegyítsük hitből fakadó húsvéti énekeinket.

Am a kezdetnek véget rendelő Örök Bölcsesség úgy akarta, hogy e nagy héten, midőn életünk egének borúján ragyogva gyullad ki a feltámadás hitének csillaga, megjelenjen sorainkban halottas kocsián, az enyészet angyala s elvigye közülünk a mi Mózesünket s örömeink közepette is keseregjünk, miglen „*beteljesedének az ő siratásának napjai.*“

Mert az volt . . . Mózes volt *Tisza Kálmán* a magyar református egyháznak!

Mint politikust sokan elítélték s ilyen minőségben végig haladt ő is azon az úton, mely a dicsőség mellett annyi töviset terem. De valóságosabb pillanatokban mindig ott láttuk őt a Sion bástyafalain, szívós kitartással, nagy erővel küzdve azokért az örök igazságokért, melyekkel létünk összeforrva van.

Hogy sok irigye volt, — nincs rajta mit csodálkozni! Sokkal nagyobb volt ő, semhogy észrevétlenül maradhatott volna. De ezzel nem sokat törődött. — Még egyházi politikájában is vallotta, — Deák Ferenczcel, — hogy nem a rokonszenv, hanem a becsületes érdek a legfőbb irányadó. S ha mint államférfiu még hitsorsosainak osztatlan szeretetével sem dicsekedhetett, — ravatala felett bizonyára gyászba öltözik az egész magyar kálvinizmus s megsiratja azt, ki legelső sorban az ő halottja.

Mert igazán az! Családjának tradíciói egészen a miénkbe tevék őt s felekezeti különbség nélkül világszerte tudták róla, hogy a ki a református egyházat megtámadja, annak legelőször is vele kell szembe szállania. S hogy mily félelmetes volt ilyenkor, — példa reá a pátenes korbéli küzdelem.

De Mózesünk volt ő nekünk nemcsak az erőben, hanem a bölcsességben is. Egyházi gyűléseinkről, ha csak betegsége nem gátolta, el nem maradt soha; s ha felszólalt, szavának súlya mélyen nyomult be a lelkekbe s a legtöbbször döntőleg hullott a mérleg serpenyőjébe. Törvényeink nem egy helyen örökítették meg s hordják magokon fenkölt szelleme félreismerhetetlen praeponderantiáját.

S ha igaz az, hogy a kálvinizmus mély nyomokat vés az egyéni jellemre: akkor *Tisza Kálmán* hajlíthatatlan, — kristálytisza, még politikai ellenfelei által is elismert s az egyszer benne kiformalódott meggyőződéshez népszerűsége feláldozása árán is törhetetlenül ragaszkodó jelleme ismét csak az ő vallásában leli magyarázatát.

Szóval: mint valamikor a nagy Széchenyi Istvánról írták: „*élete ragyogó tartalomdús kötet volt,*“ de e könyvnek legragyogóbb napja a magyar református egyház történetének örökbecsű okmánya.

Egyházunk jövő fejlődését nála nélkül alig tudjuk el is képzelni. Nagy a mi veszteségünk s önkénytelenül is megcsendül füleinkbe a Józsuéhoz intézett mennyei szózat: „*Annakokáért bátorítsd meg és erősítsd meg magadat — magyar református Sion, — hogy eszesen cselekedjél mind a törvény szerint, melyet parancsolt néked Mózes; attól se jobbkézre, se balkézre ne hajolj, hogy jó szerencsésen cselekedjél mindenekben, a melyekre menendez.*“ (Józsué 1, 7.)

Eröss Lajos.

Megújítandó Énekeskönyvünk „Gyűjtemény“-e.

II.

Versalak és rimelhelyezés. Mi magyarországi reformátusok templomainkban magyar nyelven, de *nem magyarul* énekelünk. Ennek az az oka, hogy énekeink aránytalanul nagyobb részének dallama is, versalakja is idegen. Azok a francia szabású zsoltárversek és dallamok a francia szellemnek francia nyelv ritmusa szerint kialakult alkotásai lévén, egészen más alakzatúak, mint a magyar dallam és versidomok, melyeket a mi édes anyanyelvünk a maga stilszerű ritmusa szerint formált ki, melyekben a magyar nép lelke él s melyekben fajunk teremtő ereje ölt látható alakot. Hogy a különböző vers és dallamformák a nyelv ritmusa szerint miként alakulnak ki, azzal a zene és verstanok* foglalkoznak, mi egyszerűen csak azt jelezzük, hogy a ritmus első nyilvánulása versben az *ütem* (a classikus és nyugoteurópai verselésben a láb) dalban a *motivum*, ütemekből *verssor*, a motivum kiszélesüléséből *tétel* lesz; a verssorokból *versrészletek*, a tételekből *dallamperiodusok* alakulnak, a versrészletek összeillesztése adja végezetre a *versszakot* (sropha) a dallamperiodusok egybefoglalása pedig az egész dalt vagy *dallamot*. De a mit feledni nem szabad, az, hogy úgy a szó, mint a dallamköltészetben a formák kialakulása mindig a nyelv ritmusa szerint történik s annak élő ereje által megy végbe, a mit Rákossy Jenő igen találóan a kassai Kazinczy ünnepélyen az országos dalár-egyesület versenye alkalmával (1901. aug. 18.) így fejezett ki: „A zene és vers nem egyéb, mint a nyelvekben rejlő ritmikus lüktetésnek kialakítása felsőbbrendű ritmikus művészetté“. Így állanak elő különböző nemzeti formák, melyek az irodalom útján vándorutra kelnek s más nemzetek irodalmában is polgárjogot nyernek.

A ritmuson kívül a nyelvnek más sajátosságai is befolyással vannak a formák kialakulására, de ezeknek

* Ajánljuk különösen Arany Jánosnak „A magyar nemzeti versidomról“ írt értekezését, Négyessy, Greguss és Baráth verstanat, Ponori Török Emil „A magyar zene ritmusa“ s Ábrányi Kornél „A magyar dal és zene“ c. művét s a zenetanoknak dalantani részét.

szerepe másodrendű. Így a magyarban az igék és szók elő- és utóragos képzésénél fogva, hosszabb verssorok és dallamtételek alakulnak, melyek a lassabb mozgású daloknál és énekeknél legtöbbször egyenlő hosszúságúak szoktak lenni, ezzel szemben a francia a rövid sorokat is nagy előszeretettel használja az egyházi lyrában s azokat a hosszabb sorokkal igen változatos módon, mondhatni művésziiesen vegyíti. Innen a másik nehézség, mely a zsolttárok francia versalakja szerint való verselésnél a magyar íróra nézve előáll s ez erősen bénító hatással van a költői lélekre is, mely azzal, hogy a gondolatokat és kifejezéseket egy teljesen idegen formába kell mintegy beletördelni, magasabb szárnyalásában állandóan akadályozva van.

Az idegen formának ezen feszélyező hatását a Gyűjtemény énekirői is bizonyosan érezték, de érezte maga Szenczi Moinár Albert is, ki a zsolttárokhoz irt előszóban ekként adott azoknak kifejezést: „megmondhatja minden minémű nagy munkával kellett énekeket a hosszú magyar igéket a francia apró igékből álló versekre formálnom“. A versalakok sokféleségére s a magyar alakzatoktól való eltérő voltára így mutat rá: „A versek francia ritmusok szerint sokkal különb formára foglaltatnak össze és a verseknek sokféle nemei vannak. Néhol a három első ritmus egy módon megyen ki, de negyedik ritmus véginek a következő vers ritmusi* felnek meg. Ilyen a XXII. zsolttár is. A zsolttárok 130 (csak 124) különböző nótákra vannak készítve, melyek majd megannyi verseknek nemei“.

Mi az idegen formák szerint való verselés nehézségein kívül még azt is figyelembe véve, hogy költőinknek az énekszöveget a legújabb megállapodás szerint a dallamok előirt ritmusa szerint magyar ritmusban kellett volna (!) megírni: a Gyűjteményben felmutatott eredményt nem kicsinyeljük ugyan, egészen megelégedve azzal mégsem lehetünk. Nagy sajnálattal kellett ugyanis meggyőződnünk, hogy poétáink legszebb, legeredetibb dallamainkat, hamisítatlan magyar versalakzatainkat s a magyarral rokon alakzatú zsolttárdallamokat, ha nem hanyagolták is el teljesen, de a megillető figyelemben távolról sem részesítették. A művésziesebb, csillogóbb francia formák iránti előszeretettel, a zsolttárdallamok megszokottsága volt-e az ok? nem tudhatjuk. Vagy talán énekirőink nem tudták, hogy van még nekünk a sok idegen formájú dicséret között egynehány magyar szabású hamisítatlan magyar ritmusú, szövegében, dallamában teljesen magyar énekünk is? és ha már törekvésünk és célunk az, hogy új énekeskönyvünket nemcsak magyarossá, hanem lehetőleg magyarrá tegyük, első sorban és különös gonddal a saját magunkét kell felkarolni, ha csak a felfogott idegen javára saját vérünket az örökségből egészen kitagadni nem akarjuk.

Mi azért azt hisszük, hogy nem végzünk haszontalan munkát, ha nép- mű- és énekköltészetünk példái után keressük a tősgyökeres magyar versalakzatokat, kijelöljük tiszta magyar alakzatú és ritmusú dicséreteinket, s rámutatunk azon zsolttáralakzatokra, melyek a mi versrendszerünkkel rokonságba hozhatók.

A régi magyar énekirodalomban és korunk népdalköltészetében a leggyakoribb négy magyar vers- és dallamforma a következő:

* Ritmusnak abban az időben a rimet s pars pro toto: a rimes sort nevezték, a nép most is ilyen értelemben használja (rigmus).

1. Négy sor 8—8 szótaggal páros (régbben négyes) rimmel. *Ósi nyolcas.*

Jézus téged magasztalunk,
Meváltónknak hiszünk, vallunk.
Te személyed csudálatos,
Nincs más hozzád hasonlatos.

87. dicséret.

Magasztallak én Istenem,
Mert megtartál Uram engem,
Nem kívánád veszedelmem.
De akarád inkább élttem.

Szegedi G. énekeskönyv 189. l.

Ilyen alakúak énekesünkben a 17, 64 és 153. dicséreték s az ezekre menő énekek: 8, 12, 16, 87, 178 és 192. Szegedi Gergely énekeskönyvében a 71, 90. psalmusok, az 52, 136, 142, 208 és 209 lapon levő énekek. Népdal igen sok.

2. Négy sor 10—10 szótaggal páros (régben négyes) rimmel.

Kegyves Jézus én imádságomra,
Hajtsad füled én kiáltásomra.
Jusson hozzád kérésem én jómra,
Ne nézz Uram méltatlan voltomra.

173. dicséret.

Légy irgalmas Uristen minékünk,
Mert ellened álnokul vétkeztünk,
De te benned vagyon reménységünk
Kit haragra bűnül ingerlettünk.

Szegedi G. 51. psalmus.

Ilyen alakúak a 61, 82, 94, 125, 136 és 172. dicséreték, Szegedinél a 2. és 51. psalmusok és a 40, 130, 157, 165, 166 és 196. lapon levő énekek. Számos népdal.

3. Négy sor 11—11 szótaggal páros (régben négyes) rimmel.

Mi szent Atyánk, ki lakozol mennyégben,
És uralkodol az egy istenségben,
Szent fiaddal, lelkeddel dicsőségben
Tiszteltetel földön és a mennyégben.

144. dicséret.

Keresztyének, kik e földön lakoztok,
Neveteket az Istennek adjátok,
És ő nevével szüntelen ti áldjátok,
Véle végre hogy ti uralkodjatok.

Szegedi G. psalmus 13.

Mindenkoron áldom az én Uramat,
Kitől várom én minden oltalmamat,
Benne vetem minden bizodalommat,
Mindenkoron dicsérem mint Uramat.

Sztáray.

Ilyen alakú énekesünkben a 144 és 86. dicséret, Szegedinél ilyenek az 1, 7, 31, 34, 37 és 112. psalmusok és a 147, 181 és 200. lapon levő énekek. Sztáraynak legkedvesebb formája. (Régi magyar költők tára V. kötet 12, 15, 26, 34, 37, 64 és 97. psalmusai.) Ti-

nódinál is nagy számmal. A népdalokban leggyakoribb forma.

4. Négy sor 12-12 szótaggal páros (régén négyes) rimmel. Magyar alexandrin. A históriás énekek (Tinody) legszokottabb alakja. Énekeskönyvünkben ilyen ének egy sincs, de van Sztáraynál, Szegedinél (28, 50, és 57. psalmusok), a halottas könyvben, az öreg énekesben sőt a kuruc dalok között is.

Elvégeztem immár pályafutásomat,
E világban való zarándoklásomat,
Megtartottam hitem, igaz vallásomat.
Jövel Jézus Krisztus, add meg koronámat.

Temetési ének.

Hálaadásunkban rólad emlékezünk,
Kegyelmes Istenünk tégedet tisztelünk,
Te nagy jóvoltodért el-fel magasztalunk,
Haszontalan szolgálak mert ezzel tartozunk.

Sztáray.

Siralom adaték sok rendbeli népnek,
Ki hírével léssen föld kerekiségének,
Mert vége lön immár mi vig életünknek,
Ezt tevő fogsága kegyes vezérünknek.

Tinody.

Ha a tenger vize mind tiszta volna is,
Valamennyi fűszál mind penna volna is,
Még sem irhatná le kinjaid sokságát,
Melyekkel szegény ő nagyságát.

Rákóczi Sámuel (1664.) Káldi kurucdalok.

E négyféle versalaknak sor- és rimképlete:

1. $\overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 8}$
2. $\overbrace{10\ 10}, \overbrace{10\ 10}$
3. $\overbrace{11\ 11}, \overbrace{11\ 11}$
4. $\overbrace{12\ 12}, \overbrace{12\ 12}$

hol a számok a sorok szótagszámát, a vonások a versrészeket (periodus) az iverk a rimelést jelzik.

Ezen négy törzsalakzaton kívül igen sok magyar vers- és dallamformák vannak a népdal és énekköltészetben. Mi azonban tárgyunkhoz képest csak énekeskönyvünkre szorítkozunk.

140. dicséret: $\overbrace{11\ 11}, \overbrace{11\ 11}$
 63. és 84. dicséret: $\overbrace{11\ 11}, \overbrace{11\ 11}, \overbrace{5}$
 162. dicséret: $\overbrace{7\ 7}, \overbrace{12\ 5}$
 163. dicséret: $\overbrace{4\ 4}, \overbrace{7, 4\ 4\ 7}$

179. dicséret: $\overbrace{14\ 14}, \overbrace{9\ 9}, \overbrace{9}$ ötös rim
 az 1. dicséretben páros és hármassal rimmel.

74. dicséret: $\overbrace{8\ 5}, \overbrace{11\ 6}, \overbrace{7}$, különböző

hosszúságú sorok; a második és utolsó sorban a kettős refrén az énekek saját szerű jelleget ad.

Az eddig bemutatott tiszta magyar dicséretdalla-

moknak (17, 63, 74, 84, 140, 144, 162, 163, 173, 199) a Gyűjtemény V. részében foglalt 95 új ének közül csak 8 szöveg jutott.* A 63. dicséret nyert három szöveget (266, 269, 311), a 162. dicséret kettőt (298, 300), a 74, 140, és 173. dicséret egyet-egyet (319, 169, 313), a többi egyet sem. Szolgáljon ez azon fenti állításunk bizonyosságára, hogy énekiróink magyar szabásu eredeti dallamainkat kellő figyelemre nem méltatták, sőt feltűnően elhanyagolták.

A 37 és 137. dicséret-dallamok** is nagyon mostoha bánásmódban részesültek, pedig mindkettő magyaros és igen szép. Előbbi kettő, utóbbi egy szöveget kapott. (263, 314, 315) Alakzataik:

37. dicséret: $\overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 9}, 8$ refrén
 137. dicséret: $\overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 8}, \overbrace{8\ 8}$

KÖZÉLETÜNK.

Kérő szózat a nagytiszteletű lelkipásztor urakhoz és presbyteriumokhoz.

Az elzúllott gyermekek számára otthont épített és fentartó „Nagypénteki Ref. Társaság” megbizásából és nevében alulírottak ez esztendőben is azzal a kéréssel fordulunk a könyörületes szívekhez, hogy a közelgő nagypéntek ünnepén, a mi Urunk és Megyaváltónk halálának emléknappján, a mikor az ő érettség hordozott szenvedésére emlékezve, az Isten kibeszélhetetlen irgalma és könyörülete iránt való hálának érzése ébred fel a lelkekben: Költsek fel, a magyar ref. egyházak minden tagjában a szeretetből folyó kötelességnek tudatát is azok iránt, a kik az Urnak kicsinyjei, a kiknek a megtartó szeretet munkájára, emberi könyörületre van szükségök. Ilyenek az apátlan, anyátlan árvák, vagy azok a gyermekek, a kiknek hábar szülőik élnék, helyzetük még az árváénál is rosszabb, mert nem viraszt felettük szeretet nem örökös szülői jóság.

Társaságunk az elzúllott gyermekek számára épített és tart fen egy otthont a hidaörsi kamarai erdőben, hol ötven 6-13 éves gyermeket gondoz, ápol, tanít, és nevel. S e célra évenként 23-24000 korona szükséges. De közelebb egy fájdalmas körülmény zavarta meg számításunkat. Ugyanis a székes-főváros tanácsa írásbeli alapítványi ígéretet tett 11 gyermek el látására, mi a 11 gyermeket fel is vettük, a nagyérdemű tanács igyekezett is ígéretét megvalósítani, de a közgyűlés minden igaz ok nélkül megvonta a 11 gyermek tartásdíját. Mi a gyermekeket a kiket a székes-főváros segélyére számítva vettünk fel, nem dobhattuk ki az útfélre, keresztyén kötelességünknek tartjuk ezt a tizenegyet is a kit a székes-főváros közgyűlése keményszívvvel kitagadott, hiven gondolni.

De, hogy otthonunkat ily körülmények között fen-

* A 64. dicséretnek németből, — s a 153. dicséretnek latinból vett dallamát, bár ezek is magyar alakzatúak, most nem számítjuk ide.

** A 37. dicséret felsőges dal amának szerzőjéről nem tud beszámolni az irodalomtörténet. A dallam magyar származása mellett több ok barcol. Az öreg graduálban (1636) jelenik meg először. Az általunk használt szöveg, Luther egy énekének (Komm, heiliger Geist) fordítása, melyet egy régi latin szöveg után készített, de a melyet mind a német, mind a magyar evangélikusok más dallamra énekelnek. A 137. dicséret belga dallam s a Szecsi zsolttáraival jött hozzánk annak toidalek részében.

tarthassuk, a társadalom nagyobb mérvű támogatására vagyunk szorulva. S kikhez fordulhatnánk első sorban, ha nem a mi hitünknek eselédéhez a ref. közönséghez s ennek vezetőihez, a lelkész és presbyter urakhoz? S mikor emelhetnénk fel legalkalmasabb időben kérésünket, ha nem nagypénteken a mikor minden igaz ref. ember szívét az isteni irgalom tudata lágyítja, melengeti, és készíti a könyörület gyakorlására? Nem véletlenül, nem öletszerűen válsztottuk a „Nagypénteki Ref. Társaság” nevet: Társaságunk nagypénteken alakult, a magát feláldozó Krisztus szelleme alkotta és növeli. Ugy érezzük, hogy isteni kegyelem nyugodott meg társaságunkon, a mely a züllött gyermekeknek, a bűnből, a testi és lelki nyomorból való szabadulás útját egyengeti, úgy tapasztaljuk, hogy nagy isteni jóság áldotta és áldja az alapítóknak és vezetőknek plántáló és öntöző munkáját, mert a magasztos cél és eredményes fáradozás sokaknak jóindulatát ébresztette fel és indítja áldozatkészre. Nagy hálával tartozunk Istennek áldó kegyelméért, a melylyel minket a multban megsegített, a jövőre nézve pedig bizalommal tölt be, nagy hálával tartozunk Isten után első sorban lelkipásztor és presbyter testvéreinknek a kik meleg érdeklődéssel, munkás szeretettel támogatták ügyünket, célunkat. Most is bizalommal és jó reménységgel fordulunk a nagytiszteletű lelkész urakhoz és presbyteriumokhoz, kérve, hogy nagypénteken egyesületünket ismertetni, célunkra templomi gyűjtést rendezni s a begyűlt adományokat és perselypénzt a társaságunk gondnoki hivatalához, Budapest, II. Margit-rakpart 43. küldeni sziveskedjenek. A nagyközönséget is kérjük, hogy a nemzetünkre és egyházunkra nézve fontos érdekét szíven viselni s e célra jó kedvvel adakozni kegyeskedjék s ha ezért jutalmat keres és vár, keresse azt mindenki lelke szózatában, mert a földi élet legszebb jutalma a megtartó, a könyörületet gyakorló szeretetét, azé a szívé a melyben megcsendül az Ur szava: „valamit cselekesztek egygyel az én kicsinyeim közül, én velem cselekeszitek“.

A Jóságos Isten pedig áldja meg mindazokat, a kikhez a mi kérőszózatunk elhat, a kikhez mi atyafiúi bizalommal fordulunk.

Minden jóknak kívánásával köszöntjük az Urban testvéreinket.

Budapesten, 1902. március havában.

Hegedüs Sándorné védnöknő, Festetich Pejacseovich Lenke grófnő elnöknő, Báró Kemény Kálmán aelnöknő, özv. Pulszky Ferenczné gondnok, Dr. Kiss Áron elnök, Takách László gondnok, Szöts Albert, Haypál Benő aelnökök.

Levél Csermőből.

(Néhány szó a csermői ev. ref. egyházzól. Két hangverseny Csermőn. Prot. Egyháztörténelmi irkák. Kálvin-szobor-e vagy „Kálvin-alap?“)

A mi jobb sorsra érdemes s az Arad-megyei oláh-ság nagy tengerén felette fontos nemzetiségi és kulturális missiót teljesítő kis egyházunkra sokszor fölhivtam már e becses lapok t. olvasóinak nagybecsű figyelmét, — mert mi sohasem voltunk abban a szerencsés (ha ugyan szerencsésnek mondható) helyzetben, hogy ugynevezett „Gyűjtőiv“-eket bocsáthattunk volna ki. A mi érdemes esperesünk ugyanis úgy vélekedett annak idején, hogy az Országos Közalap felállítására óta nincs okunk és jogunk még gyűjtőiveket is bocsátgatni ki. Hát én akkor is most is tisztelettel meghajlok az espe-

res ur véleménye előtt — de azért szeretném ha az én kis egyházamnak csak annyi ezrese volna, a hány gyűjtőivet kaptam én azóta különböző egyházaktól és pedig több esetben (Rákóczi és Gégény) egészen magyar vidékről — egyházi felsőbb hatóságoktól is aláírva. Nem nehezteléseképp mondom ezt — csak annak indokául, hogy miért ajánlom én a mi torony nélkül szükölködő s rozzant papi lakban bővölködő kis egyházunkat oly gyakran buzgó hitsorsosaink áldozatkészégébe. Azért kérem, mert csaknem bizonyosra veszem, hogy ez idő szerint nincs a Tiszántúli egyházkerületben gyülekezet, mely szegénységénél s úgy missióra hivatottságánál fogva inkább igényelhetné a kiapadhatatlan áldozatkészéget, mint Csermő, mely a mellett hogy semmi fekvőséggel nem bír — oly községben fekszik hol a községi pótdó 120—130% közt váltakozik s hol a *Lankaság* (így hívják Arad-megye e vidékét.) filloxe-rája s a „sertésvész“ azt a kevés jólétet is kezdi kiölni, mely néhány év előtt még legalább a hetivásárokon érezhető volt. Szó a mi szó, ha gyűjtőivünk nincs is, én 15 év óta mindig és mindenütt s így most is ajánlom ezt a kis egyházat minden jó hazafi s főleg protestáns (mert néhány derék lutheranus hívem is van) hitsorsosaink b. figyelmébe. Ez ajánlatásomnak volt is némi eredménye, mert 1889. óta közel 5000 koronát s 10 kis hold földet összekoldultam (Nb. többnyire más vallásuaktól s innét a szobámból) de azt harangokra s templom és iskolára elköltöttük, az országos közalaptól nyert 1000 frttal együtt s most ott állok, hogy lakásom a Tompa ke'eméri lakásának szomorú érdekességét öltötte magára s pláne hogy Tompája sincs, a ki megénekelje — „ugy lehet hogy megindul egyszer feltem stb.“ Még pedig templomépítési adó-sága is van az egyháznak 1534 k. 50 fillér (szerencse hogy kamatot nem fizetünk) s így igen kétséges, hogy házat építsünk, ha áldozatkész jó szívek segítsége nem jó valahonnan. Az áldozatkész jó szívek a mult 1901. évben sem felejtkeztek el rólunk. 281 k. az a mit a hívek elvállalt terhén kívül adósságtörlesztésre fordíthattunk. Óh, de hogy az meglegyen, két hangversenyt kellett nekem rendezni — az pedig nem kis dolog Csermőn. De hát a mult évben megvolt. Ápr. 8-án az aradi állami tanítóképezde néhány lelkes növendéke *Tarkó János* most okleveles tanító, volt kedves növendékem vezetése alatt, néhány volt nótanítványom közreműködésével a csermői hangversenyek történetében eddig páratlan sikerű concertet rendeztek a Casinóban s annak tiszta jövedelme 106 illetve az utólagos küldeményekkel 167 korona volt. S bár az aradi lapokban annakidején közöltem az adományokat, legyen szabad azt itt is megköszönöm és közzé tennem az adakozók neveit: Báró Solymossy Lajos (Apatele), Tisza Kálmán (Geszt), Lovassy Ferencz (Uj-Bátor), Czárán Gyula (Menyháza). Inkey Lászlóné (Budapest), 10—10 k.-t, Bittó Ferenczné 6 k., Széll Kálmán (N.-Szalonta) 3 k., Hadházy Kálmán (N.-Szalonta) 2 k. Fogadják ugy ők, mint a közreműködők s az Arad-Csanádi Vasutak igazgatósága (mely 8 darab ingyen vasuti jegyet adott) hálás köszönetemet ez uton is. A másik hangverseny 1901. dec. 31-én volt, helybeli szereplőkkel — ez 64 koronát jövedelmezett, felül-fizetők voltak ugyan, de az utólagos küldemények elmaradtak, csak özv. Bittó Ferenczné 6 k. s Inkei Lászlóné 4 k. adománya jött kezeimhez. A két hangverseny 231 k. jövedelméhez jött még Báró Solymossy Lajos 50 k. adománya 1901. dec. 12-én, melyet ezuttal is megköszönök.

Talán kissé hosszasan is foglalkoztam Csermővel,

de áttérek már a „Protestáns Egyháztörténelmi irkák“ ra. Én csak a napokban kaptam Debrecenből 100 darabot s mondhatom, elismerés illeti érte mind a lelkes *Dobó Sándor* szerkesztőt, mind a derék kiadót *Eperjessyt*. A kiállítása valóban csinos s mindenestre megérdemli a terjesztést. Egy megjegyzésem azonban van reá. Nincs semmi kifogásom a borítékon közölt imák ellen, de szerintem egy hatalmas lépés lenne az egységes liturgia felé az is, ha már a gyermekek is lehetőleg egyforma ételöltti és ételutáni, reggeli, esteli stb. imát tanulnának széles magyarországi ref. iskoláiban. S van is egy néhány régi szép gyermekimánk. *Lévay Lajos* „Kis hitoktató“-ja e tekintetben nem kereste az eredetit, hanem a régi jót eleveníti fel. Kérem *Dobó* kollégát kövesse *Lévayt*! meglássa akkor lesz csak kedves a gyermekeknek ez a nagyon szép jövőre hivatott vállalat.

Most veszem észre azonban, hogy későre jár már az idő s be kell fejeznem e levelet s így t. szerkesztő ur engedelmével máskorra hagyom annak indoklását, hogy miért nem óhajtom én a Szentmiklóssy József tisztelt lelkészársam által e b. lap ez évi 3. számában tervezett „Kálvin-szobor“ felállítását s miért tartanám hozzánk és Kálvinhoz méltóbbnak egy hatalmas „Kálvin-alap“ létesítését!!

Csermő, (Arad megye) 1902. febr. 2.

Vadas Gyula,
lelkész-tanító.

IRODALOM.

Felhívás.

Szeretett hittestvéreim!

A nagyváradi segéd-lelkészkedésem idejében szerkesztett, „*Ebresztő*“ című református néplapot e hó folyamán újra megindítom.

Körösladányi lelkészszé megválasztatásomkor — hogy Isten segedelme mellett minden erőmmel, egész lelkemmel gyülekezetemnek élhessek — egy időre be-szünteltem lapom szerkesztését.

Most újra fölveszem a tollat, hogy tovább folytassam azt a munkát, melyet lapom 1895—96.- és 97-ik évi pályafutása alatt egyházi irodalmunk legkiválóbb íróival együtt — nyugodtan merem elmondani — nem dicstelenül végeztem. Ujra megindítom 4 éven át szünetelt lapomat, hogy szolgáljam vele egyházunk és egyháztársadalmunk jó ügyét azzal az őszinteséggel, buzgalommal és szeretettel, melylyel lapom 3 év folyamán át hittestvéreim elismerését és pártfogását kérde-melni szerencsés valék.

Egy felől ez elismerés és pártfogás, más felől azon körülmény indít lapom újra megindítására, hogy ma még inkább szükség van olyan egyházi néplapra, mely nagy reformátorunk: Kálvin hamisítatlan szellemében, a kor divatos hóbortjaitól távol tántoríthatlan meggyőződéssel és nyílt sisakkal küzdve szolgálja a mi édes református egyházunk szent ügyét, egyfelől a megdöbbentő vallási közöny, hitelenség, másfelől azon romlásunkra törő felekezeti erőszakosság s elnyomás ellen, melynek alattomos munkáját nem egy egyházunk érzi már széles e hazában.

Az „*Ebresztő*“ újra fölveszi a küzdelmet a valá-lástalanság és sötétség minden hatalma: korunk e

„nagy erősségei“ ellen — nem a támadót, csak a védelmit — nem a rombolót, de az építőt s megyen e Goliátok ellen a seregek Urának, Istenének nevével — a Krisztusnak oly sokak által nem ismert, semmire sem becsült, megvetett, kigunyolt, de soha el nem muló evangéliomával.

Ha sikerült a multban egyszerű kis lapom körül egyházi irodalmunk oly kiváló íróit összetoberzanom, minők egy Eröss Lajos, Ferenczy Gyula, Illyés Endre, Lévay Mihály, Szabolcska Mihály, s több más jelesek — nem kételkedem, hogy az „*Ebresztő*“ új folyamában is találkozója lesz a legjobb írói erőknél.

Az „*Ebresztő*“-nek mint a multban volt, jövőben is jelszava lesz: krisztusi keresztyénség és magyarság, mely a magyar kálvinizmusban erőteljes tisztaságában nyilatkozik meg.

Nem hoz e lap laptöltelékül szolgáló képeket. Puritán, mint templomaink. Azt tartja szem előtt, hogy magyar kálvinistáknak, protestánsoknak ir, hogy minden izében magyar egyházi néplap legyen; s annak a zászlónak legyen lobogatója, melyre Bocskai, Bethlen s a Rákócziak e szent jelszót írták:

„Istenért - Hazáért!“

E szent jelszó alatt célja építeni az „*Ebresztő*“-nek Krisztus egyházát, Isten országát — építeni hit-testvéreinkben az Isten képére teremtett embert, hogy Isten gyermeke legyen!

Az „*Ebresztő*“ új folyamának első száma e hó utolsó vasárnapján husvét első napján jelenik meg. Heti lap lesz, rendszeren 8, ünnepeken 12 oldalon jelenve meg.

Előfizetési ár: Egy évre 3 forint, (6 korona.) Fél-évre 1 frt. 50 kr., (3 korona).

E felhívás egyuttal gyűjtő-ivül is szolgál. — Ugyan-azért tisztelettel és bizalommal kérem föl lelkész- és tanító-társaimat, lapom régi olvasóit, egyházunk hitbuzgó világi férfait, hogy lapomra előfizetni s azt egyházuk-ban ismerőseik közt terjeszteni sziveskedjenek.

Előfizethetni már most a gyűjtőknél s a lap szerkesztőjénél (Körösladány — lelkészi hivatal.)

Hol 10 példányt rendelnek egy címre: oda 2, hol 25 példányt: oda 5, hol 50 példányt: oda 10, hol 100 példányt: oda 25 ingyen példányt küldök.

Hittestvéreim pártfogását kérve vagyok,

Körösladány, 1902. évi március hó.

Teljes tisztelettel

Tóth József,
ev. ref. lelkész.

Könyvbírálat és ismertetés.

Debreceni Lelkésztár. Első kötet. Gyakorlati evang. reform. Papi-lexikon. Szerkesztette *S. Szabó József* fölszentelt lelkész, debreceni kollégiumi tanár. Ára füzve 6 korona, kötve 7 korona. Debrecen, 1902. Telegdi K. Lajos utóda Eperjesy István kiadása.

Ez a címfelirata annak a terjedelmes és a gyakorlati lelkészeti sok agát felölelő munkákat tartalmazó kötetnek, melynek megjelenését mindannyian vártuk, már csak azért is, mert a legelső gyűjteményes vállalat ez, mely kerületünk központján Debrecenben jelenik meg.

Szerkesztője *S. Szabó József* a munkához írott előszavában felsorolja azokat a gyűjteményes vállalatokat, melyek az 1790. évben megjelent első ilyen munka közreadása óta, hazánk egyházi irodalmát gazdagították.

Tájékoztató továbbá benünket a munka tartalmára, céljára és irányára vonatkozólag.

Ez a vaskos kötet öt részből áll. Az első részben három bibliamagyarázat van. A második részben egyházi szertartási beszédek következnek. Még pedig A) alatt két beszéd ifjúsági istenítiszteletre. B) alatt öt közönséges egyházi beszéd C) alatt tizenhárom ünnepi egyházi beszéd D) alatt 19 alkalmi egyh. beszéd. E) alatt négy kereszttelési beszéd s három imádság. F) alatt három konfirmatói beszéd s két imádság, G) alatt négy urvacsorai beszéd, s alkalmi imádságok. H) alatt 12 esketési beszéd s több imádság. I) alatt tizenhárom gyász beszéd s több imádság.

A harmadik részben a lelkigondozás körébe tartozó dolgozatok következnek. Ilyen van három.

A negyedik részben imádságok vannak, még pedig A) alatt tizenhárom alkalmi, B) alatt 12 halottiimádság.

Az ötödik részben különféle címmel „Az élet mélyéről“ lelkipásztori megfigyelések vannak.

Ime ez a papi lexikon tartalma. Meglelheti ebben mindenki a mit keres.

Most pedig Isten segédelmével lássuk a részleteket.

A kötetben levő három biblia magyarázat az Andráshy Kálmán buji lelkész munkája. Az első II. Kron. XXXVI. 11—21-ről tartva. Jó szívvvel fogadja az olvasó eme munkát, a mennyiben alapigéje és tárgya nem elcsépelte. Főtárgya a zsidó királyok és papság, szóval a vezérek romlása és erkölcstelensége, melyek bünbe viszik a népet. Ha az alkalmazásban nem megy át a nép romlottságára, hanem csak a vezetők romlottságából hozza le a tanúságot, tárgyilagossabb volna a munka. Ezt a meg szöveget „Figyeljétek ker. gyülekezet“ nem tartom jó hangzásúnak.

A második bibliamagyarázat alapigéje zolt. CXXXVII. Ez mintegy folytatása az előbbinek, míg ott a zsidónép romlását, elpusztulásának okait, itt a fogságban bűneit megbánó nép fogadástételét tárgyalja. Itt azonban három részt veszen fel szöveg szerint, nevezetesen hogy itt ezek a lelki jelenségek tűnnek fel: 1. „emlékezés 2. magába szállás, 3. fogadástétel. Ez által a munka már analytico synthetikussá válik s szerintem homilia. A mi ugyan értékéből semmit le nem von. Vannak benne igen sikerült részletek, mint p. u. a kézről és nyelvről szóló.

A harmadik számú ismét a két előbbinek folytatása s mintegy befejezése. A rabságból visszatérő s Jeruzsálemet építő izrael van Neh. IV. alapján tárgyalva midőn a nép egyik kezében vakoló kanállal, másikban fegyverrel építi Siout. Szerző itt igen jól analýsál, alkalmazza Izrael küzdelmét a mi vallásunkért sokat szenvedő őseink sorsára. Kár hogy a jelenre nincs benne vonatkozás. Általában szerző bibliamagyarázatai reám jó hatással vannak.

II. Rész. Egyházi és szertartási beszédek. Ezeknek sorát megkezdi Sáfrány Lajos debr. tanítónő képezdei tanár ifjúsági istenítisztelet alkalmával mondott „okos és szelidnő“ c. beszéde. Alapige Mát. X. 16. Teljesen jó, igen gondos és szép alkalmi beszéd. Szerző jól disponál. Beszél a nő lelkében az okosságról és szelidségről, mint a mely két fegyver nagy erővel övedzi fel a gyöngé bárányt, az étellel az erős farkassal szemben. Alttételei mind igen helyesek, szépen kivannak fejtvé s a beszéd megtanulásában nagy segítségre vannak. Az egész munka igen kedves jelenség. Szerző hivatott egyházi beszédíró.

A második számú ifjúsági istenítiszteletre írott beszéd Homilia, szerzője Barla Sz. Jenő kisujszállási

vallástanárr; a munka címe „A tékozló fiu“ Luk. XV. 11—32. alapján. Gyakorlati lelkészek csaknem minden egyházi beszédgyűjteményben megtalálják kidolgozva eme példázatot. Azonban mint ifjúsági istenítiszteletre kidolgozott munka új és sikerrel használhatják fel, a kiknek ilyen beszédeket tartani kell. Azonban terjedelmességénél fogva ez a munka egy beszédnek hosszú.

B) alatt a közönséges egyházi beszédek sorát Segesváry József esperes „Kicsoda ő?“ c. munkája nyitja meg. Alapigéje Máté XVI. 13—18. A beszéd kidolgozása jobb, mint a mire főtételéből és felosztásából következtethetünk. Helyesebben van megválasztva a beszéd címe mint főtétele s felosztása, mivel jobban vissza adja a beszéd tartalmát. Mert ebből, hogy: „felmutassuk a Krisztus személyisége feletti vitát I. eredetében s okaiban 2. s eredményeiben“, feltétlenül azokra a nagy vitákra gondol az ember melyek a keresztyén-ség öt századaiban a Krisztus Istensége felett folytak.

Mindenesetre ha főtételének a címet vette volna szerző: Kicsoda ő. 1. A test és vér emberei, 2. Az ő istenfiuságában hívők szemei előtt? szerintem így jobb lett volna feosztása. A munka kidolgozásától és jó gyakorlati irányától az érdemet elvitatni vétek volna.

A második közönséges egyházi beszéd Ján. II. 43 alapján Balogh Ferencz theologiai tanár által eszmékben gazdagon tömören és korszerűen van megírva. Alapigéje ennyi: „Lázár jöjj ki!“ Ebből hozza le, hogy ha a vizsgáló elme egyházi életünk jelenére tekint, fájdalmas hasonlatosságot lát Lázár koporsójához, mert koporsóban szendereg a hit, az erkölcsiség, a lelkesedés. A második rész igen találóan ostromolja korunk erkölcstelenségeit.

A harmadik számú közönséges beszéd „Tabitha kelj fel!“ Csel. IX. 36—42. alapján Gerock után egészen szabadon van átdolgozva Dr. Márk Ferencz által. Mutatja azt az is, hogy igen szépen van a beszédbe az első rész végén néhai Erzsébet királyné jószívűsége beszöve, mintha enyhíteni akarná mintegy szerző ezzel azokat az erős vágásokat, melyeket némely főrangúakra e rész elején mér. Eszembe jut mikor egy egy ilyen egyházi beszéd részletet olvasok, az én főgondnokomnak állásom elfoglalásakor tett ama nyilatkozata, hogy ő mint jó templomba járó az ev. ref. papok beszédeinek legnagyobb részében mindig hangsúlyozva hallja azt, hogy a gazdag nem megyen a mennyországba.

A negyedik közönséges egyházi beszédet „Bálványozás hit“ címen Jón. II. 9—10. alapján Lencz Géza tépei lelkész írta. Főtétele az alapigékből merítve ez: „Az uré a szabadítás. Felosztása kissé hosszadalmas, különösen az első része, talán elég lett volna ennyi: 1. Az elbizakodót Isten megalázza, 2. az alázatost meg-szabadítja.

Az ötödik köz. egyházi beszéd Dr. Baltazár Dezső szoboszlói lelkészé. Mát. VI. 13. alapján van kidolgozva. Erős tömör iránylyal tárgyalja az üdvözítő megkísértését, igen szépen alkalmazva Máté IV. alapján. Ugy hogy ha hibája van e beszédnek, az csak ez: Miért nem Máté IV-et veszi alapigéül is?

A C) alatti tizenhárom ünnepi egyházi beszéd között az első Jánosy Zoltán sámsomi lelkész karácsonyi beszéde. Címe: „A nagy megújodás“. Előimádság is van hozzá. Egészen jó, folyton emelkedő imádság, csak az a kár miért nem az első szó Isten neve? A gondolatok két kikezdésbe vannak össze tömörítve, ez a szemét sérti.

Az egyházi beszédéről is általán jót mondhatni, kár hogy ezt az újévi textus gyanánt alkalmasabb tárgyat vette fel

karácsonyi elmélkedésül. Hiszen ezen az ünnepen ott szeretünk mi lenni a gyermek Jézus bölcsőjénél a bethlehemi pásztorokkal, s együtt zengedezni az angyali karokkal. Történeti, még pedig a karácsony történetéből merített alapige tehát az, a mely leginkább megfelel a kar. egyh. beszéd alapjául.

Ha szerzőnek volnék, nem bántanám azt a nép lelkébe már az iskolai vallásitanítás által mélyen bevésődött hitet, hogy a pogány vallások hamis, téves vallások voltak. (L. I. R. 3. kikezd.) különben látszik szerzőn, hogy széles körű ismeretei vannak.

A második számú karácsonyi beszéd a Soltész Elemér nagybányai lelkészé. Címe: „Krisztust látui boldogság“. Alapigéje: Luk. X. 23. Karácsonyi textusnak egészen új. De mint tanítói alapige az ünnephez nehezen alkalmazható. Alig találunk benne több alkalmasságot mint a mennyi a bevezetésben van. Felosztása különben helyes. Ha az első részben kezd a jászolbölcső körül sereglő s a született idvezítőt ott színről színre látó pásztorokon, a második részben azok boldogságán s így fűzi tovább a gondolatot, úgy használhatóbb a munka karácsonyi beszédnek. Különben az egész, mint gondosan elkészített beszéd, helyét megállja.

A harmadik számú „A mult jövő tükre“ c. beszéd „Századelején ujévi népszámláláskor mondatott. Szerzője Eröss Lajos theol. tanár. Alapigéje: Préd. 1. 9. Habár ez az alapige meglehetősen használt, mindazáltal szerző ebben a beszédben annyira új nyomon jár, s olyan újévi gondolatokat hoz elő, melyekért a figyelmet reá felhívni szükségesnek tartom. Olvasva a beszédet az jutott eszembe, hogy nem tudtam ezt én is így felhasználni? Így lesz vele más is. Tárgyalási menete ugyanis ennek a beszédnek az, hogy az első részben felnyitja a születési anyakönyvet, s elmondja hogy az egyházban az elmúlt évben született ennyi stb. . . szaporodás ennyi . . . s fejtegeti, hogy eme szaporodás csak külső gyarapodását mutatja az egyháznak, ez nem elég, szellemileg, erkölcsileg is kell fejlődni . . . s hogy lehet ezt elérni! Így át megy az esketési, majd a kitértek anyakönyvének. Ebben a részben van a munkának a lelke. S befejezi a halottak anyakönyvével, felmutatván a reménységnek a sírhalmokon fakadt virágait.

A benne előforduló helyi és alkalmi vonatkozások kihagyásával mint igen sikerült újévi beszédet mindenki nagy haszonnal olvashatja.

A negyedik számú újévi beszéd a K. Tóth Kálmáné. Már címe is felkelti a figyelmet: „A hetedik angyal trombitája“. Alapigéje: Jel. X. 7. A figyelmet felkelti tudó szép bevezetés után az első részben a Jel. 8—9. részeiben leírt hat angyal trombitálásáról szóló történelmi, különösen egyház történetével mi vonatkozással, a második részben pedig a hetedik angyal trombitálásáról szól, midőn véghez megyen Istennek titká. A utok pedig ez volt: „E világnak országai lettek a mi Urunkéi. Sok egyházi beszédét olvastam már a kitünő szerzőnek, de ez kétségtelenül az első között foglal helyet.

(Folyt. köv.)

Felsővégesi.

KÜLFÖLD.

Protestans egyházi és társadalmi viszonyok Cseh- és Morvaországban.*

Annak, aki a cseh és morvaországi protestáns egyház fejlődését és történeti menetét benató figyelemmel kíséri, lehetetlen észre nem vennie, hogy roppant nagy különbség van a türelmi rendelet idején és mai napság az egyházban uralkodó szellem között. E szellemi fordulatnak — úgy hiszem — két fontos oka van. Egyik az, hogy a régebbi protestánsok a még csak nemrég nyert vallásos szabadságukat sokkal többre becsülték, mint a mostaniak, kik már megfélemedeztek azokról az iszonyú üldözésekről és szenvedésekről, amelyeket elődeinknek evangyeliomi hitökért tünniök kellett, a másik pedig az és pedig nagyobb mértékben, hogy lelkészeink is egészen megváltoztak.

Első papjaink, kik a türelmi rendelet kibocsátása után a szomszéd *Magyarországból* jöttek elárvult hiteinkhez, szónoklataik, szerénységük és barátságos viselkedésük által a legrövidebb idő alatt oly nagy szeretetre tettek szert, hogy a nép őket atyjuknak, meghitt barátjuknak, tanácsadóiknak tekintette. Ehez járult még az a körülmény is, hogy a Magyarországból beköltözött ref. lelkészek abban, amit prédikáltak, hittek és a szerint éltek is. Példás életüknek az a kedvező eredménye volt, hogy a nép látván azt, iparkodott szeretett papjait a keresztyéni életben követni. A papok nem zárkóztak el a néptől, részt vettek annak örömeiben, bujában, ártatlan mulatozásaiban, mint a hogy a jó pásztorokhoz illik. Ily módon a prot. társadalmi élet is virágzott. A nép kereste a papjai társaságát és szeretettel ragaszkodott hozzájuk.

A háladatos nép másképp is mutatni akarta, hogy jámbor papjait tisztelni tudja. Evang. szülők ama fiaikat, kik theológiára adták magukat, ennek tanulmányozása végett Magyarországra küldték, mert arról voltak meggyőződve, hogy fiaik ottan Krisztus igaz tudományát fogják megtanulni és hogy haza térvén, itt épen olyan eredménnyel fognak működni mint a tanítóik. Nem szükséges e helyen említeni, hogy ezáltal megköszönni is akarták azon nagy jótéteményeket, a melyek-

* E cikket szerzője, akivel véletlenül jöttem ismeretségbe, egyenesen a *Debr. Prot. Lap* számára küldötte. Némi stílusbeli igazításon kívül változatlanul adom. Irójáról azonban el kell mondanom azt, hogy a nagy szláv tengerben is törhetlenül őrzi magyarságát s bár Csehországban született és él — mint e cikkből is látszik — tisztességesen beszél és ír magyarul. Fia e cikkben említett *Kossuth Benjámint* volt prágai ev. ref. (mint ő írja) lelkésznek. Tanári diplomája van, egyebek közt német, latin, görögnyelvből s történelem és földrajzból. Volt helyettes középisk. tanár, jelenleg bírósági hites magyar tolmács és a „*Cesky Bratr*“ c. lapnak szerkesztője. Egyedüli vágya, hogy Magyarországon működhessek. „Én mindenre kész vagyok — írja — csak hogy magyarhonban élhessek, talán életemet is kész volnék feláldozni. Hivatásom ugyan szent de utálatos politikai és egyh. viszonyaink között nem épen háladatos: ha nem volnék meggyőződve feladatomban fontosságáról, már régen meguntam volna e mostani életemet, mert látom, hogy a csehek soha sem lesznek Magyarországnak és a hős magyarnemzetnek barátjai. Már mint gymn. helyettes tanító sok trétát és csufnevet kellett kártársaimtól el-tünnöm a magyar nemzethez való ragaszkodásom és szeretetem miatt. Mikor 2 év e ött Budweisben, hol egy kath. püspöknek székhelye van, k. tanár voltam, kínáltak engem a kath. főpapok egy igen magas állással a vatikáni levéltárban, ha a kath. hitre nyilvánosan és nagy pompával térek át, de ezen áruást nem akartam elkövetni“. Ember ez a Kossuth Benjámint a talpán Atyámfiai! És hozzánk vágyakozik. A föld legszerencsésebb halandója lenne, ha e vágyát elérhetné. Ugyan hozzuk be! S. Szabó József.

kel a szomszéd magyaroknak azért tartoztak, hogy oly készséggel küldtek nekik kitünő lelkészeket.

De — fájdalom-e szép és boldog idők nem tartottak sokáig. A fiatal lelkész-jelöltek idők folytával nem mentek többé Magyarországra tanulni, hanem Angolországba, a hová őket sok szép ígérlet vezette, kivált, hogy ott egészen ingyen tanulmányozhatnak és azonkívül még sok pénzt is kapnak. Az angol egyetemeken tanulták meg az ifjú csehek azt, hogy a magyarországi lelkészeik Csehországban nem hirdetik Krisztus igazi és tiszta tudományát és hogy egyházaiknak sok alapos javításra van szüksége; egyuttal ígérték nekik az angolok, hogy Csehországba hittérítőket fognak küldeni, kik nemcsak az evangélikus népet fogják az igazi Üdvözítőhöz vezetni, hanem a katolikusokat is az ev. hitre fogják téríteni.

Igy történt, hogy a cseh theologusokkal együtt Angolországból Csehországba egész raja özönlött be a különféle hitújítóknak és sectáriusoknak azzal a szándékkal, hogy az egész országot az igazi keresztyén hitre térítsék és a rossz és kártékony magyarországi tanítást kiirtsák. Csaknem mindenütt sikerült is ez. A lelkészek eldobván a Magyarországból hozott tanítást, be fogadták az új Krisztust, kivált mikor az angolok sok pénzzel kecsegtették azt, ki az ő táborukba belépni hajlandó.

Az angolok törekvése legkevesebb sikerre vezetett Prágában, hol épen a változás idejében az 1848—49. évben ev. egyházat alapított egy igen híres szónok, *Kossuth Fridrik Vilmos*. Ezen férfi, ki Pozsonyban tanult theológiát s magyar tanítóinak és a magyar tanításnak mindig hű képviselője volt, nem csak a szószékéről, hanem „*Ceskobratersky hlas*“ (Csehbaráti hang) című lapjában is igen hevesen lépett fel az angol hittérítők és sectáriusok ellen. Megmagyarázta, hogy ezen hitújítók működése az ev. egyházra nézve kártékony és hogy ők nem akarják a katolikusokat az ev. hitre téríteni, a mint ígérték volt, hanem az evangélikusokat az állam és törvény által tiltott felekezetek táborába vezetni. Kimutatta továbbá, hogy mennyivel józanabb és egészségesebb a Magyarországból behozott tanítás. A többi ev. lelkészek irigykedvén reá nagy híreért és azon önfeláldozó szeretetért, a melylyel az általa alapított egyház hozzá ragaszkodott, kezdték őt üldözni és a kath. papokkal, kik gyűlölték, mivel sok prágai katolikus az ő működése alatt az ev. hitre tért át, egyesülvén úgy tüntették fel, mint forradalmárt, mert hiszen a magyar forradalom vezetője is egy Kossuth volt. Erre a politikai factorok kérdőre vonták, becsukták és végre Csehországból elűzték. A híres szónok aztán Németországban, mint falusi lelkész, exiliumban halt meg.

Ugyanazon módon működött Prágában *Benjámín* öcsese is, ki mint a „*Cesky Bratr*“ (Cseh barát) című lapnak felelős szerkesztője folytatta azt, a mit szerencsétlen bátyja megkezdett. Magától értetik, hogy ő is üldöztetett, de az a körülmény nyugtatta meg őt, hogy még életében bebizonyult szavainak igazsága.

A többi cseh ev. lelkészek pedig, míg az angol sectáriusok Prágában működtek, nagyon örvendtek nekik. De csakhamar keserűen megbánták. Mert mihelyest a felekezetek egyházaikba befészkeltek magukat, azonnal kezdték az ev. népet a törvényes egyháztól elidegeníteni. Erre a papok nagyon felbőszültek és minden halasztás nélkül egyik ev. lapjukban hosszú panaszt irtak ezek ellen „*Hamis barátok*“ cím alatt. Ebben őszintén bevallották, hogy igaza volt Kossuth Fridriknek mikor azt mondta, hogy az angol hittérítők nem a mi barát-

jaink, hanem ellenségeink. Ámde mi történt? Ugyanazon lapjuk legközelebbi számában a panaszokat visszavonták. Minden ember nagyon jól tudta Csehországban, honnan fútt a szél.

Az angol lelkészek uralkodása alatt, igen nagy változás állott be Csehországban nemcsak az egyházi téren, hanem a társadalomban is.

A magyarországi nyájasság és szerénység helyébe angol büszkeség és kevélység lépett, igazi jámborságról többé semmi szó: a patriarchalis viszonyok a lelkészek és népek közt egészen megszűntek. Az angol lelkészekben nem látja a nép atyját, hanem zsarnokát.

Minden multság ellenségei lévén ők, nem társalkodnak a néppel, hanem készakarva kerülnek azt és minden multságot szigorúan tiltanak. Maguk a lelkészek közt sem uralkodik a barátság, hanem folytonosan veszekednek a tanítás külformája felől, mert minden lelkész ugyszólván más hitágazat követője. Az angol lelkészek abban a mit prédikálnak, nem hisznek és a szónoklataik szerint nem élnek, azért a nép sem látván jó példát maga előtt, a *vallás* iránt közömbössé lesz. Ezek után nem csuda, hogy egy ev. lelkész Csehországból, a maga népétől falujából kiüzetvén és Amerikába futván, azt mondhatta: „*Huszonöt éven át azt prédikáltam, a miben magam sem hittem.*“ Más ev. pap Morvaországban ismét hivataláról letétetvén, mivel baptista létére nem akart gyermekeket keresztelni, most mint baptista szónok Prágában működik.

Prágában is, hol most Kossuth Benjámín lelkész halála után (1898.) angol pap is működik, az *átmenetikor kezdődik*, ámbar a „*Cesky Bratr*“ bátran védi az egyház régi lelkészeinek nézeteit. Mily vége lesz ezen írásbeli csatának — Isten tudja.

A protestánsok társadalmi viszonyai is kedvezőtlenek. Létezik ugyan mai napság is egy evang. egyesület (*Evangélicka beseda*), melynek igen sok tagja van, de ezek csak fizetik tagdíjaikat, ám a gyüleseiket és multságaikat nem látogatják. Ez egyesület rendszerbályai szerint tagjává lehetett előbbi időkben minden katolikus is, ki az ev. vallás barátja volt. Ennek következtében egész sora a katolikus tagoknak, lépett be az egyesületbe, kik nem régen — magam szegyenlem ezt mondani — a mostani pápa jubileumának alkalmával azt kívánták, hogy az ev. egyesület a pápának üdvözlő iratot küldjön. Nagy felháborodás támadt erre s a vége az lett, hogy minden kath. tag kizáratt az egyesületből. Az egyesület azonban azóta folytonosan súlyed, mert nagy veszekedések támadtak az ev. tagok között. Egyik párt a másiknak hányván szemére, hogy ő hozta be a katolikusokat az egyesületbe. A csendesebb ev. tagok megúván a folytonos veszekedéseket az egyesületet *kerülik*. Szomorú élet, biz' isten!!!

Kossuth Benjámín.

NEKROLOG.

UJFALUSI
NÉMETHY LAJOS
debreceni ev. ref. lelképásztor
1826. III. 15 — 1902. III. 5.

(Vége.)

Am az ember tervez, Isten végez. Bármennyire meglegedett és áldásos volt is Némethy Lajos élete a

berettyóújfalui gyülekezet körében, az Ur — az ő kinyomozhatatlan végezése szerint — hű szolgáját, szélesebb mezőn való szántásra és vetésre hívta el. Nevezetesen 1872. ápril. hó 7. napján a debreceni egyház, a Nagy József halála folytán megüresedett egyik belvárosi lelkipásztori állásra választotta meg. Szép és lélekemelő az a meghívó levél, melyet a debreceni egyház közgyűléséből keltezve Kovács Lajos akkori főgondnok és Ármós Bálint főjegyző intéztek hozzá. Miután ugyanis értesítik a megválasztás ténye felől, így folytatják: „Ezen választás folytán, őszinte bizodalommal hívjuk meg nagytisztelű urat, a most érintett lelkipásztori állomás elfogadására és betöltésére, egész tisztelettel kérvén, hogy magát erre elhatároznai s elfogadó válaszával bennünket mielőbb megörvendeztetni sziveskedjék. Azon reményben, hogy őszinte kérésünket és meghívásunkat nem fogja nagytisztelű ur visszaútasítani: a szükséges esperesi megerősítést is előre kieszközölven: van szerencsénk azt a fizetéslevéllel együtt tisztelettel megküldeni; egyszersmind, óhajtásunk és reményünk teljesülése esetében, bizodalmasan felkérjük nagytisztelű urat arra is, hogy adandó becses válaszában, sziveskedjék értesíteni bennünket: mikor szándékozik hivatalát elfoglalni s székfoglaló beszédének megtartása által egyházunkat megörvendeztetni?” Noha tudom, hogy a lelkipásztori meghívások ma is hasonló szellemben és ugyanily hangon történnek, mégis jól esett lelkemnek ide iktatni az idézett szavakat, mint a melyeknek közvetlen melegsége, valamint a bennök megnyilatkozó lelkület és gondolkodásmód reám megnyugtató és felemelő hatást gyakorolt. Eként tiszteli a mi hitbuzgó, derék református népünk a lelkipásztori hivatást és azokat, a kik ezt hűséggel, méltóan betöltik. Am Némethy Lajos mindig, minden tekintetben érdemesnek is bizonyult a debreceni tekintélyes egyház eme kitüntető, buzdító, nagybecsű bizalmára. A mily elismerés és szeretet környezte Berettyó-Ujfaluban, ép oly örömmel s nyílt szívvel fogadta keblére az az egyház, a mely egykor édes anyaként ápolta, nevelte s pályafutására elbocsátotta.

Debrecenben 1872. június 9-én, a nagytemplomban tartott székfoglaló beszédével kezdte meg újabb működését. Átható, csengő, zengzetes hangjéért, egyszerű, érthető, világos, építő egyházi beszédéért, kegyes, vigasztaló temetési imádságaiért, önzetlen becsület, feddhetetlen lelkipásztori jelleméért s önfeláldozó buzgóságáért állandóan közkedvelt, tisztelt, szeretett lelkipásztor volt és maradt Debrecenben is — miként Berettyó-Ujfaluban — a népnek. Ő csakugyan nem fellegős beszéddel, vagy emberi bölcsességgel elegyítve hirdette az Isten bizonyágtételét, hanem a lélek és erő megmutatásával, hogy a hívők hite ne emberek bölcsességéből, hanem Istennek erejéből való legyen. Beszédeit a neki adatott kegyelmi ajándékok teljes mértéke szerint lelkiismeretesen átgondolta, kidolgozta s mindig bizonyos nemű ihlettség hatása alatt mondotta el. Nagy halmaz kézírata maradt hátra, a mely igazolja munkásságát, hivatásérzetét és köteleességtudását. Irodalmilag azonban nem kívánt előlépni, a mennyiben az alább említendő egyházigazgatási és tanügyi teendők mellett nem rendelkezhetett annyi szabad idővel, a melynyit az irodalmi tevékenység multhatatlanul feltételez és igényel. Mindemalatt jelent meg nyomtatásban is néhány egyházi beszéde és sajtó alá rendezve kiadott Fésős András nagyhirű debreceni lelkész és egyházkerületi főjegyző hátrahagyott egyházi beszédeiből egy kötetet (Debrecen, 1864.) Sokkal inkább elfoglalta, lekötötte

a szószéki teendőktől szabad idejét az egyházigazgatás és tanügy igen változatos, gyakorta izgalmas, de állandóan bölcs tapintatot kívánó munkaköre, a presbyteriumi, bizottsági, iskolaszéki gyűlések vezetése, a lelkipásztori gondozás teljesítése, a közügyek intézésében való részvétel, a mely sokoldalú tevékenység színterén mindig, minden esetben önfeláldozó készséget, hűséget, pontosságot és sikeres közreműködést tanúsított.

Ezzel eljutottam ahoz a ponthoz, a melynél hosszabb ideig kellene időznöm, ha csak vázlatosan is fel akarnám mutatni Némethy Lajosnak a népnevelésügy terén kifejtett munkásságát s az ennek nyomain elért sikereit. De csendesen nyugovó pora és áldott emléke iránt mélyebb kegyelettel viseltetem, semhogy nemes szerénységét és önzetlenségét a magasztalásnak még csak a gondolatával is érintsem. Sohasem külső elismertetésért és hervatag babérokért, de mindig Isten dicsőségéért s hivatása eszményi tudatában munkálkodott. Dicsekedése az volt, a miről bizonyágot tett saját lelkiismerete, hogy tudniillik őszinteséggel és tisztasággal, nem hiu, múló értékű bölcsességgel, hanem Isten kegyelmével forgolódott e világon, kiváltképen a gondozására bízott hívek között. Mindamellet nem maradt észrevétlenül az ő lankadatlan szorgalmatossága. Mikor ugyanis huszonöt évig folytatott iskolaszéki elnöki tisztéről szemeinek fokozatos gyengülése miatt kénytelen volt — habár fájdalommal — lemondani, a debreceni egyház presbyteri közgyűlése 1897. évi 165. sz. a. kelt végzésében, ismételten a legnagyobb készséggel ismerte el Némethy Lajosnak az iskolai ügyek terén „huszonöt évi szakadatlan munkássággal szerzett elévülhetetlen érdemeit, mgt e hosszú időn át, ő vezette át rázkódás nélkül egyházunk elemi iskolai ügyét a fejlesztés ama jelentékeny fokozatán, mely az 1868. évi XXXVIII. törvényekben kimondott tankötelezettség keresztül vitelével állott elő; az ő tapintatos vezetése alatt alakultak át elemi iskoláink osztatlan népiskolákból egy, legfeljebb két osztályú elemi iskolákká, léptek életbe az ismétlő iskolák, nyert rendezést a más felekezetek által fentartott iskolákba, vagy az állami és kereskedelmi testület által létesített intézetekbe járó ev. ref. vallású növendékek vallásos oktatása s iskolaügyünk eme belső és külső nagymérvű fejlesztését oly odaadással, hűséggel, fáradhatatlan tevékenységgel és lelkiismeretes gondadal munkálta, hogy egyházunk presbyteriuma a három évenként tartott szervezkedés alkalmával mindenkor egyhangulag választotta meg az általa oly hűen betöltött fontos állásra. Azzal az elismeréssel és méltánylással, mely az egyhangulag történt választásokban időnként is kifejezésre jutott, bocsátja el most is az érdemekben gazdag hű munkást a nemesen betöltött térről a megérdemelt nyugalomba . . .” Ily érdemkoszorút nyújtott neki a debreceni presbyterium, a mely a világ minden babér és ezüst-koszorujánál értékesebb, becsesebb s épen oly megtisztelő holdogító volt a kitüntetett férfiura, mint a mily édes és megnyugtató arra a kitüntető egyházi testületre, a mely az ügyek vezetését ilyen hivatott és avatott szakemberek bölcsességére bízhatja. Ezen zajtalanul de sikeresen teljesített működése magára vonta a kultuszminisztérium figyelmét is és Trefort miniszter 1881. január 6-án kelt megleghangu levelében, elismerését nyilvánította Némethy Lajosnak azért a hazafias, ügybuzgó és eredményteljes munkásságáért, melyet szab. kir. Debrecen város nevelés és közoktatásügyi terén kifejtett, felkérve őt a népnevelés ügyének továbbra is hasonló buzgalommal való felkarolására s hathatós pártolására. S hogy a debreceni ref. egyház

népoktatási ügye, az utóbbi negyedszázad alatt, olyan kiváló és örvendetes lendületet nyert s hogy a tanszemélyzet színvonala, a tanítási eredmény és az iskolai közigazgatás oly fokra emelkedett, a mely a debreceni egyház tekintélyéhez és missiójához teljesen méltó: ez egyfelől Némethy Lajos buzgalmának s kitartó szorgalmának, másfelől az őt állandóan támogató és céltudatos törekvéseit méltányló iskolaszékek és presbyteriumnak tulajdonítható. S mégis mindig e szavakkal hárította el magától a személyét illető elismeréseket: „Mienk a munka, a kötelességteljesítés, Isten ad előmenetelt”.

A debreceni ev. ref. egyház szellemi életének felvirágoztatásán s népoktatási ügyének sokoldalu és sikeres munkálásán kívül buzgón fáradozott Némethy Lajos a köztársadalmi téren is. Ott volt látható minden emberbaráti intézmény létesítésénél s fejlesztésénél, élénk részt vett, mint törvényhatósági bizottsági tag a város javának, gyarapodásának, a lakosság jólétének előmozdításában, mint igazgatósági tag az ev. ref. felsőbb leányiskola és tanítónőképző intézet szervezésében, fejlesztésében, mint felügyelő bizottsági tag az Andaházy Szilágyi intézet szellemi és anyagi ügyének vezetésében s még más téren is. Sohasem volt bezárva ajtaja a szűkölködők, segélyre szorultak előtt, elve szerint nem engedett eltelni egy napot sem, a melyen valami jót, nemest nem cselekedett. Viszont szélesebb munkamezőn, az egyházmegye és egyházkerület közigazgatásában, mint tanácsbíró, évtizedeken át részrehajlatlan igazságérzetet keresztyéni mérsékléssel, emberszeretettel és finom erkölcsi világnézlettel párosított. S mindezt zaj, feltűnés, harsona nélkül tisztán s egyedül Isten dicsőségéért. Jeles érdemeinek híre mindamellet eljutott a trónig is és koronás apostoli királyunk, tekintetbe véve mindezeket az ő fentebb elszámlált tényeit, tekintetbe véve továbbá, hogy ő „mindig lelkes hirdetője volt a szószekben és szószekben kívül a felvilágosodott hitbuzgóságnak, a türelemnek, az emberszeretetnek, a puritán erkölcsöknek, az alkotmány hűségnek”, mondom mindezekre tekintettel őt a millennium esztendejében — 1896-ban — Magyarország valóságos, igaz, régi és kétségtelen nemesi sorába felveendőnek tartotta és az „ujfalusi” előnév adományozásával tüntette ki.

Ilyen tevékeny és közhasznú élet lángja lobbant el, midőn Némethy Lajos jó lelke megtért Urához. Am helyébe új, munkabíró férfit választhat a közbizalom, pótolható lesz mint lelkipásztor, tanúgybarát, tanácsbíró, még tiszta jellemét és lángbuzgalmát is feltalálhatjuk jeleseink sorában: de a hű jó férjet, a gondos, szerető édes apát, kicsoda tudhatja helyettesíteni s hiányát fedlertetni? *Egyedül az Ur!*

* * *

Hézagos és befejezetlen volna e szerény megemlékezés, ha nem szólnék egypár szót Némethy Lajosról úgy, mint családfőről. Hiszen a való lét ellentétei és viszásságai középett az egyedüli, legbiztosabb és legüditőbb rév a békés családi otthon, a mely rendszerint úgy a nő mint a férfi értékének és jellemének is találoán hű mutatója. Már az ókori erkölcsi felfogás a legnagyobb áldásnak tartotta a gyermekekre nézve azt, ha derék és jó apától származtak s minden nép vallása és erkölcsi világnézlete szerint fenségesen szép, szent és komoly intézmény a házasság s az ennek nyomában fakadó családi élet. Sokszorosan nemesnek, példásnak, feddhetetlennek kell lenni tehát a lelkipásztor családi életének, melyre minden egyháztag úgy tekint, mint

követendő példányképre. Azért mondja Pál apostol, a lelkipásztorok számára irt intelmei során egy helyen: Ha valaki a saját házat nem tudja igazgatni, az hogyan fog az Isten egyházára gondot viselni? Am Némethy Lajos mint férj, mint apa, mint családfő épen olyan tiszteletre méltó pátriárkális alak volt, mint a milyen buzgó lelkipásztorok és tanúgyi munkásnak ösmertük. Minden lehető megtett családja boldogítása, gyermekeinek az Isten félelmében, a keresztyéni nemes erényekben, a tudományban s művészetben való neveltetése végett és ha szinte látott is nem egyszer keserű borus napokat, midőn szép reményű gyermekeinek ravatala mellett könyezett, de életben levő áldott jó fiában és édes hű leányában igazi apai örömet és boldogító megnyugvást talált mindenha. Negyvennyolc évi boldog házasságának folyama alatt állandóan erős támasza, és istájpja volt gyöngéd, nemeslelkű, hű felesége, Fésős András nagy nevű és áldott emlékü debreceni lelkipásztor leánya, a ki örömet fokozni, aggodalmait elűzni, derűs borus napjaiban egyaránt vele, mellette állani me nem szünt utolsó lehelletéig. Ily családi körben élni, ily viszonyok közt munkálkodni, ily áldásos földi pályafutás végén a multra vissza s a jövőbe előre tekinteni csakis az Ur választottainak jut osztályrészül. Annakokaért Isten iránt érzett hálával emlékezzünk meg e mi előjárónkról, a ki szólotta nekünk az Isten beszédét s meggondolván elköltözésének végét, köves-sük az ő hitét.

A kegyelet és méltánylás jeleként hadd közöljem e helyen a mély bánatba merült család és a debreceni ev. ref. egyház gyászjelentéseit is. Amaz így hangzik: „Özvegy Némethy Lajosné szül. Fésős Emma; gyermekei: Dr. Némethy Károly belügyministeri tanácsos és Némethy Ilona; menyje: Némethy Károly szül. Osterlamm Ilma; unokái: Némethy Károlyné, Imre és László, az összes rokonok nevében is fájdalomtól le-sujtva, de az Ur akaratán megnyugodva, tudatják, hogy felejtethetetlen jó férje, édes jó atyjok, nagyatyjok *Ujfalusi Némethy Lajos* debreceni ev. ref. lelkipásztor egyházmegyei és egyházkerületi tanácsbíró, munkás életének 76., boldog házasságának 48. évében, lassu sorvadás és hosszas szenvedések után f. hó 5-én este 9 órakor, csöndesen jobblétre szenderült. A meghaldogult földi részeit folyó hó 8-án délután két és fél órakor, előbb az Egyháztér 19. számú lelkészi lakon, majd a Nagytemplomban tartandó gyászszertartás után, a Kossuth-utczai temetőben, a családi sírboltban helyezzük nyugalomra. Debrecen, 1902. március hó 6. Béke poraira! Áldás emlékére!”

Az egyház gyászjelentése meg a következő:

„A boldog feltámadás reménye alatt! Fájdalommal jelentjük egyházunk közel 30 évig hűséggel szolgált szeretett lelkészének, 25 évig buzgó és kiváló érdemű iskolaszéki elnökének *Ujfalusi Némethy Lajos* egyházkerületi és egyházmegyei tanácsbíró urnak, hosszas gyengélkedés után, folyó hó 5-én este 9 órakor, életének 76. évében történt csendes elhunytát. A boldogult hült tetemei e hó 8-án, délután két és fél órakor, lelkészi lakásán, majd a nagytemplomban tartandó gyászszertartás után, a Kossuth-utczai temetőben levő családi sírboltba tetetnek nyugalomra. Debrecen, 1902. március 6. A debreceni evang. reformált egyház presbyteriuma. Az igaz emlékezete legyen áldott!”

Ugy volt s bizonyára így lesz. Eltemettük az összeomlott porsátort s hitünk szerint várjuk, reméljük a lélek örök üdvét.

A ravatalnál, miként a végtisztességtételnél meg-

ható és vigasztaló módon nyilvánult a részvét, a hála, a tisztelet az elhunyt lelkipásztor és családtagjai iránt. Debrecen város egész lakossága, vallás, rang, társadalmi állás és foglalkozásra való különbség nélkül buzgólkodott kifejezést adni a veszteség miatt érzett méltó bánatának. A presbyterium a boldogult lelkipásztort a debreceni ev. ref. egyház halottjának nyilvánította s a temetés gondjait és anyagi terheit nagylelkűen, készséggel és önszántából magára vállalta s általában az érdem méltánylása és a kegyelet kifejezése tekintetében példaadólág járt el. Azok a részvétnyilatkozatok, melyeket a kormányelnök és kormányférfiak, valamint egyházi és világi méltóságok, kitünőségek, lelkipásztorok, rokonok, barátok, tisztelők a családhoz intéztek, azok a koszorúk, melyek a sötét ravatalt elborították, az a beláthatatlan sokaság, a mely a gyászmenetben részt vett, mind, mind azt igazolta, hogy Némethy Lajos élete áldás volt mindazon téren, a melyen hivatását teljesítette. A nagytemplomban Biki Károly szatmári ev. ref. lelkész és esperes, a temetőben Szele György bakonszegi ev. ref. lelkész, egyházmegyei tanácsbíró, mint mindketten a boldogultnak jó emlékü kedves segédlelkészei tolmácsolták a veszteség érzetét s méltatták az elhunyt férfit, a ki valósággal „Istennek embere“ volt. Igen; mindenestől az volt; még hosszas szenvedéseiben is tapasztalhatta a ki vele beszélt, hogy ily állhatatos hűséggel az Úr iránt csakis azok ragaszkodnak, a kik kegyelmi választás szerint örökösei az életnek. Bételjesült rajta szószerint a profétia: „Egy rövid szempillantásig elhagytalak, de nagy irgalmassággal egybegyűjtjelek.“ E vigasztaló tudat és az a hit, hogy „ide alatt nincsen maradandó szállásunk“: tekintetét az égi hazára irányítá s élő reménységgel kereste, várta az állandó örök otthont. Im már megtalálta. Ott majd, mennyei Atyánk hajlékiban, hitünk szerint, találkozzunk. A viszon látásig!

Dr. Erdős József.

Tisza Kálmán temetése.

Egyházkerületünk és debreceni főiskolánk képviselőjében a gyöngélgedő főt. Kiss Áron püspök ur elnöklése alatt márc. 24. d. u. 4 órakor tartott értekezlet megállapodása értelmében gróf Dégenfeld József egyházkerületi és főiskolai főgondnok vezetése alatt Szabó János, Zsigmond Sándor esperesek, gróf Dégenfeld Sándor egyházmegyei gondnok, Papp Imre hódmezővásárhelyi lelkész, Thaly Kálmán egyházkerületi tanácsbíró, dr. Helle Károly jogikari-dékán és Sass Béla theol. akad. tanár vettek részt a Budapesten március 25. d. u. 3 órakor a Sándor-utcai Dégenfeld palotában végbe ment gyászszertartáson, míg az egyházkerület koszoruját egy másik küldöttség egyenesen Gesztre vitte. A Budapestre utazott küldöttség a temetés napján d. e. 1/2 10 órakor megjelent a halottsháznál, hol az elhunyt nagy férfiulegidősb fia gróf Tisza István előtt gróf Dégenfeld József egyházkerületi főgondnok bensőséggel és meghatottsággal teljes hangon tolmácsolta egyházkerületünk és debreceni főiskolánk részvétét. Délután 2 és 1/2 órakor református egyházkerületeink és tanintézeteink összes képviselői és küldöttei a kálvin-terei ref. parókhia előtt gyűltek össze, honnan Kun Bertalan püspök és báró Banffy Dezső legidősb egyházkerületi főgondnok mint az egyetemes konvent elnökeinek vezetése alatt a muzeum-köruton és a Sándor-utcán át impozáns menetben haladtak a

gyászoló házhoz. Megható jelenet volt, mikor e menethez a Sándor-utcai országház előtt már korábban állást foglalt országgyűlési képviselők és miniszterek serege gróf Apponyi Albert házelnök vezetése alatt csatlakozott, mintha az összeolvadás pillanata a szabadelvűség ama nagy eszmeáradatát akarta volna jelképezni, mely a Tisza Kálmán megvesztegethetlen protestans szellemének gazdag kútjéből fakadt s melyben a protestantismus szelleme a maga politikai terén mozgott alkotásaival olv. szép összhangba olvadt. Vajjon nem egy hű, csalóka kép, nem egy a Tisza Kálmán nagy történelmi alakjával együtt szintén továbbított ábránd volt-e a temetésnek ez a lebilincselő jelképes mozzanata, a mely szomorú vigasztalásunkra még egyszer s utoljára előnkbe idézte a haldokló magyar szabadelvűség és a protestantismus szellemi összhangját?! Az egybeolvadt két menet a kegyelet által virágerdőve átváltoztatott lépcsőházon át a második emeleti lakosztályba haladt, hol a ravatal egyik nagyobb teremben volt felállítva. A gyászszertartást az operaház férfikarának éneke nyitotta meg, azután Széll Kálmán, a n.-szalontai egyházmegye esperese mondott imádságot; majd Antal Gábor dunántúli püspök tartott gyászbeszédet; végül újra az operaház férfikara énekelt s ezzel a gyászszertartás véget ért. Öt óra körül szállították ki a közönség óriási részvéte mellett a koporsót a keleti pályaudvarhoz hogy onnan külön vonaton Gesztre vigyék a családi sirboltba.

Nagyszalontára szerdán reggel félhét órakor érkezett meg Csabán keresztül a Tisza Kálmán holttestét szállító vonat, a melyen jöttek a család tagjai is, s valamivel több mint egy óra múlva érkezett ugyanoda egy külön vonat, mely báró Fejérvári Géza, Darányi Ignác, Cseh Ervin minisztereket, több államtitkárt, miniszteri tanácsost, a képviselő- és a főrendi házak küldötteit, több, már a budapesti temetésen is jelen volt küldöttséget s az elhunyt nagynak kiválóbb tisztelőit, barátait hozta magával. A rengeteg koszorút öt nagy szekér, a koporsót egy négylovas gyászfogat vitte aztán lassú menetben Nagyszalontáról Geszt felé, hol a kis református templom tornyán s az ősi kastély ormán fekete zászlókat lengetett a tavaszi szellő s a sok idegentől ellepett kis falu népe bús hallgatagságban várta jó kegyelmes urának haza érkezését, együtt az ekkorra oda sereglett azon küldöttségekkel, melyek nem Budapesten, hanem Geszten akarták Tisza Kálmánnak a végső tisztességet megadni s családja előtt a magok vagy küldők részvétét, — már a mennyire ez egyáltalában lehetséges volt, — szavakban is kifejezni. Itt jelent meg és adta át a tiszántúli ev. ref. egyházkerület hatalmas nagy koszoruját („Tisza Kálmánnak — a tiszántúli ev. ref. egyházkerület“ felirattal) Csiky Lajos theol. dékán, ki Dr. Peczkó Ernő és P. Nagy Zoltán tanártársaival tulajdonképen a debreceni főiskola képviselőjében ment a geszti temetésre. A halottat szállító menet, melyet időközben utólért a különvonaton jöttek serege is, tíz órára érkezett meg Gesztre, hol, a mint a falu alá ért a koporsó, búsan szólaltak meg a torony harangjai s azután végig menvén a kastély udvarán a koszorú- s a halottszállító kocsik, megindult a menet a családi kriptá felé, melynek homlokzatán a „Feltámadunk!“ szó hirdeti, hogy egy hithű, hitében boldogult család tagjai alusznak ott boldog reménységben utolsó álmukat. A kriptá előtt magas emelvényre tettek a koporsót s kezdődött az egyszerű egyházi szertartás, mely Szabó István geszti református lelkész megható imádságában, Széll Kálmán esperes az egyházmegyei

gondnokot sirató, mélységesen szép búcsúszavaiban, a jelenvolt lelkészek újra, meg újra, a kripta bezártáig többször fölzendülő énekében állott, melynek búsan zengő dallamait Balog Ambrus sarkadi lelkész vezette s melynek zengése közben vették vállaikra a megboldogultnak fiai s ifjú közelrokonai a koporsót, hogy levigyék azt a kripta mélyére. A geszti temetésen Antal Gábor dunántúli püspökön s a fentebbi sorokban már megnevezett egyházi és iskolai férfiakon kívül egyházkerületünkben természetesen a n.-szalontai egyházmegye lelkészei voltak legnagyobb számmal s Szabó János esperes, Szeremley Samu, Pap Imre h.-m.-vásárhelyi lelkészek, Dr. Imre Lajos h.-m.-vásárhelyi tanár, kisújszállásról Dorogi Lajos esperes, Gulyás Lajos lelkész, Békéscsől Dr. Hajnal István, a távolabbi vidékről Szabó János lorántházi lelkész s hat világi küldöttel együtt Szikszay Zoltán szigeti esperes-lelkész voltak jelen. Különben a jelenlevők teljes létszámának egybeállítása merőben lehetetlen feladat volt a nagy tolongásban. Így temették el a magyar református egyház nagy fiát, világi elnökét. És ő, a viharedzett férfi, a sok támadást, szenvedést panasz nélkül tűt hatalmas alak, a hitében mindig igaz, a jó ember: ő most már aluszik, aluszik a feltámadás boldog hitében, édes reményében. A zászló kihullott kezéből. Lesz-e hatalmas kar, mely fölemelvén, diadalmas harcban bátran lengesse azt?!

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Főtiszteletű püspök ur** a következő leiratot intézte az egyházkerületi esperesi hivatalokhoz: Ez évi tavaszi egyházkerületi közgyűlésünk idejéül elnöktársam Ó méltóságával történt megállapodásunk folytán május hó 21. és következő napjait tűzöm ki. Minthogy pedig e gyűlésünk alkalmával lelkész-avatás is leendő, felkérem a nagy. esperes urakat, hogy egyházmegyékben a még felavatatlan rendes lelkész atyafiakat jó eleve értesíteni méltóztassanak, hogy május hó 20-án délután 4 órakor hivatalomban minden megkívántató okmányait hozván jelentkezzenek, a hol és a mikor a további teendőket illetőleg kellő tájékoztatást fognak nyerni. Nagy. esperes urakat közelebről pedig arra is felkérem, hogy az avatandó atyafiak névsorát velem ápril. hó 20. napjáig közölni méltóztassanak, hogy az ünnepi szónok kiválasztása és értesítése felől is kellő időben intézkedhessem. A közgyűlés tárgysorozatát most még nem ismertethetem. A konventtől leutalt ügyek, továbbá az egyházkerületi tanügyi bizottság, főiskolai gazdasági és igazgató-tanács előterjesztései és ezek alapján debreceni főiskolánk korszerű fejlesztésének az ügye s az egyházmegyék felterjesztései lesznek előre láthatólag a fontosabb tárgyak. Isten minden áldásának kívánásával, s a viszont találkozás jóleső reményében teljes tisztelettel vagyok. Debrecen, 1902. március 24. Kiss Aron, püspök.

— **Az országos református tanáregyesület** f. é. április 2. és 3. napján Debrecenben tartandó szervező közgyűlésének programja. Április hó 1-én kedden. Érkezés. Elszállásolás. Ismerkedés este 8 órakor az „Arany Bika“ vendéglőben. Április hó 2-án szerdán: Délelőtt fél 8 órakor a tiszántúli ref. középiskolai tanáregyesület nagy választmányának ülése a kollégium kis tanácstermében; azután fél 9 órakor ugyanazon egyesületnek utolsó, rövid közgyűlése a kollégium dísztermében. Tár-

gyai: 1. Jegyzői és pénztárnoki jelentések. 2. Indítvány az egyesület vagyonának az országos református tanáregyesület céljaira leendő átadás módozatairól. (Alapszabályterv. 46. §.) Délelőtt 9 órakor istentisztelet a nagy templomban Imádkozik dr. Erdős József, debreceni theol. akad. tanár. Istentisztelet után közgyűlés a kollégium dísztermében. Targysorozat: 1. Elnöki megnyitó beszéd. 2. Üdvözlések. 3. Jelentés az országos református tanáregyesület szervező bizottságának előmunkálatairól. 4. Az alapszabálytervezet tárgyalása s elfogadása. 5. A tisztikar és a központi igazgatóság megválasztása (Alapszabályterv. 20. §.) s intézkedés a választmány összeállítására iránt (Alapszabályterv. 27. §. b.) Pályánk vezérelve. Felolvasás: Váró Ferencz nagyenyedi kollégiumi tanártól. Délután fél 2 órakor közebed az „Arany Bika“ vendéglőben. Ebéd után a kollégiumnak a város többi tanintézeteinek s látóivalinak megtekintése. Délután 5 órakor értekezlet tartanak (esetleg a szakosztályokat is megalakítják. Alapszabályterv. 44. §.) 1. A theologia akadémia tanárai a kollégium kis tanácstermében. Targy: 1. A theol. tanárok nyugdíj-ügye. Előadó: dr. Horváth József, pápai theol. akad. tanár. 2. A theol. tanterv revíziója. Előadó: dr. Antal Géza pápai theol. akad. tanár. 2. A jogakadémiák tanárai a kollégium dísztermében. Targy: A jogi szakoktatás reformja. Előadó: dr. Bartha Béla, debreceni jogakad. tanár. 3. A tanító- és tanítónőképzőintézetek tanárai a kollégium tanítóképzőintézeti igazgatóság helyiségében. Targy: Az állami tanítóképzőintézetek részére kiadott tervezet és a tanítóképesítő vizsgálat új szabályzata. Előadó: Orosz István, debreceni tanítóképzőintézeti tanár. Este fél 8 órakor a debreceni dalegylet a debreceni református egyetem javára a közgyűlés alkalmából hangversenyt rendez a városi színházban. Április hó 3-án esütőrökön: Délelőtt 9 órakor a közgyűlés folytatása. Targysorozat: 1. Középkoláink helyzete, tekintettel a középkolai mozgalomra. Felolvasás. Sinka Sándor, debreceni főginnáziumi igazgató tanártól. 2. A tanári fizetési fokozatok tárgyában beadott indítvány. Előadó: Benkó Imre nagy körösi főgimn. tanár. 3. Jelentések s esetleg indítványok. 4. Közgyűlés berekesztése. Jegyzet. A szervező bizottság kedvezményes vasúti jegyeket eszközölt ki február 28-tól április 11-ig terjedő érvénynyel. A kik a gyűlésen megjelenni szándékoznak, vagy közvetlen vagy igazgatóságuk útján sziveskedjenek az elnökséget okvetlenül értesíteni, hogy a kedvezményes jegyeket részükre kiállítva idejében elküldhesse és a jelentkezők elszállásolásáról intézkedhessék.

— **Nemes bosszu.** Az üldözések folytán Chinát elhagyott missionaruskok egymásután térnek vissza állomásaikra. Ezek közül a schénsi tartománybeliek azt a borzalmas éhszükséget, mely a chinai birodalom belsejében pusztít s európai honfitársaiktól kérnek segítséget a nyomor enyhítésére. *Trüding*er missionarus azt írja, hogy eddig már másfél millió márkát osztottak szét az éhező nép között és mégis már eddigelé a lakosságnak harmadrésze hullott el éhhalában. Legrettegetesebb az állapot a provincia nyugoti részeiben, hol a halálozás száma 70 százalékra rugott fel. Hogy milyen tömegről van itt szó, azt csak akkor tudjuk valójában mérlegelni, ha figyelembe vesszük, hogy csak ebben az egyetlenegy tartományban eddigelé 2 és 1/2 millió ember esett áldozatul.

— **Francia katolikus tudós Kálvin Jánosról.** Brunetiere Nándor párizsi akadémikus s a Sorbonne tanára a múlt év végén Genfben Kálvinról felolvasást

tartott, mely már csak azért is esemény számban megy, mert Genf nem protestáns lakosainak a figyelmét éppen annyira felköltötte, mint a reformátusokét. A mint írják Brunetiere ezen felolvasásában mint igazi tudós lépett fel; Genf nagy reformátorával szemben igyekezett annyira tárgyilagos lenni, a mennyire ez egy nem protestánsra nézve egyáltalán lehetséges. Mint irodalmi historikus Kálvin érdemeinek a méltatásával kezdte Brunetiere felolvasását s volt bátorsága kimondani, hogy Kálvin irodalmi munkássága folytán maga a francia nyelv rendkívül sokat nyert. A Kálvin művei örök emlékei lesznek a francia prózának. A mi ezen műveknek theologiai értékét illeti annak megbíráására nem tartotta Brunetier magát illetékesnek, de annyit még is mondott, hogy a nagy reformátor felfogása theologiai tekintetben is eredeti volt és sok részben ellentétben állott kortársainak felfogásával. S itt rámutatott Brunetiere a praedestinatio tanára. Politikai oldalról azt vette Kálvin szemére, hogy a politikát a moráltól nem tudta elválasztani. Szerente Kálvin jelleme főként abban domborodik ki, hogy „a keresztyén vallást intellektualizálta, arisztokratizálta és individualizálta”. Kiválóan foglalkozott főleg az intellektualismus kérdésével. Kálvin, — mondá Brunetiere, — a vallást annyira az ész dolgává tette, hogy az a szívet és kedélyt alig érinti. Ez aztán annak a magyarázata, hogy ez az ész első sorban és annyira igénybevevő vallás a műveltség alacsonyabb fokán álló emberekre vonzerőt nem gyakorol s bizonyos aristokratizmus jellemzi. Nekünk pedig boldog emlékü Könyves Tóth Mihály jut eszünkbe, midőn Brunetiere ezen kijelentését olvassuk. Ugyanis egy alkalommal Könyves Tóth Mihály is oda nyilatkozott, hogy ez a mi vallásunk nem való sem a főrangoknak, kik vele nem parádézhatnak, sem a kultúra alacsony fokán álló embereknek, kiknek gyermekes fantáziáját ki nem elégíti, hanem csak az értelmes középosztályuaknak. Az individualismusra nézve meg az a Brunetiere nézete, hogy miután a kálvinismus szerént kinek-kinek csak személyes üdvösségével kell gondolni, ezzel a kálvinismus bizonyos egoistikus érdekek ápolására vetett ágyat, holott addig a traditionális keresztyénség a lélekben való solidaritást hirdette. És Brunetiere-nek igaza van; nemcsak a kálvinismusnak, hanem általában a protestantizmusnak sarkalatos elve, hogy kiki személyes hite folytán lép az Istennel viszonyba s nincs szükségünk az egyház közvetítésére. Ez a protestantizmusnak elvi álláspontja.

— **A Magyar Prot. Irodalmi Társaság** „Koszorú” című kiadványainak sorában az idén is ad ki tíz újabb füzetet, mely célra mindenkitől szívesen vesz kéziratokat, s a közölt munkát kis nyomtatott ivenként 40—50 koronával honorálja. Feltételek a következők: A munka elbeszélés legyen, minden irodalmi kívánalomnak megfelelő, és teljes az evangélium lelkével és hitépítőbelső erővel. E mellett igaz magyarán szóljon. Terjedelme egy nyomtatott ivnél kisebb és másfél ivnél nagyobb nem lehet. A kéziratokat a „Koszorú” szerkesztőjéhez, Kecskeméthy István theol. tanárhoz kell küldeni Kolozsvárra f. é. június 1-ig, Budapest, 1902. március havában Szóts Farkas, a M. P. I. Társaság titkára.

— **Kegyes adományok a Gégényben (Szabolcsm.) építendő új ev. ref. templomra**: Magyar kir. államvasutak gépgyára Budapest gyűjtő ivén: Rózsa Mihály 1 k. Gyárfás 1 k. Kálmán György 60 f. Vajda 40 f. Olvashatatlan aláírás 60 f. Ebner 50 f. Blankenstein Alajos 50 f. Belánka György 20 f. Olvashatatlan

aláírás 20 f. Olvashatatlan aláírás 20 f. Olvashatatlan aláírás 20 f. Váradi Sándor 60 f. Kozmutza Viktor 30 f. Böchl Béla 50 f. Olvashatatlan aláírás 50 f. Köteles Gyula 20 f. Hubel 20 f. Kiss Pál 70 f. Takács 20 f. Becker 20 f. Olvashatatlan aláírás 20 f. Barányi Árpád 20 f. Halmi Béla 1 k. Sztudinka Ottó 30 f. Márton Dezső 40 f. Breuer Ervin 50 f. Olvashatatlan aláírás 40 f. Schuster Imre 40 f. Nagy Ottó 20 f. R. L. 20 f. Mack 40 f. Kruschol 40 f. Róth Rezső 40 f. Csáky K. 50 f. Steuer 20 f. Györy 20 f. Moltener 20 f. Scholtz Géza 20 f. Dörfler Lajos 30 f. összesen 15 k. 40 f. Dr. Vadasz Lipót Kisvárdá 5 k. Radó Adolf Kisvárdá 2 k. Majerszky Barnabás Nyiregyháza 10 k. Csapó Péter téglási ref. lelkész (Szabolcsm.) gyűjtő ivén: téglási ref. egyház 10 k. Csapó Péter 2 k. Veres Menyhért 2 k. Oláh Gyula 1 k. Veres Vilmos 1 k. Kis Sándor 1 k. Major Sándor 1 k. Kemeesei Bálint 1 k. Deák Imre 1 k. Kálmán Mihály 1 k. Kálmán Sándor 1 k. S. Szabó Miklós 1 k. B. Kis Miklós 1 k. Szabó Sándor 1 k. Legaza József 60 f. Siket József 1 k. Cziko Sándor 40 f. Kálnán Dániel 40 f. B. Kis József 40 f. id. Kálmán Gábor 20 f. Cs. Nagy Gábor 40 f. Kovács Lajos 40 f. Kemeesei Sándor 80 f. összesen 29 k. 60 f. erdőhorváthi ref. egyház (Zemplénm.) 40 f. macklári ref. egyház (Hevesm.) 4 k. 30 f. David Sándor nagy-szekeresi ref. lelkész (Szatmár m.) gyűjtő ivén: Isaák Dezső 1 k. Fülep Gáspár 10 f. Fülep Mihály 20 f. Sipos Mihály 10 f. Károly Elek 10 f. Sipos Zsigmond 10 f. Fülep Albert 10 f. Bagaméri Imre 10 f. N. N. 20 f. Nagy-Szekeresi ref. egyház 50 f. David Sándor 50 f. összesen 3 k. Mikepéresi ref. egyház (Hajdu m.) 2 k. Bodrog-Keresztúri ref. egyház (Zemplén m.) 2 k. Csicséri ref. egyház (Ungm.) 10 k. Hager Miklós darvasi ref. lelkész (Bihar m.) gyűjtő ivén: Darvasi ref. egyház 1 k. Hager Miklós 40 f. Bartha Imre gondnok 40 f. összesen 1 k. 80 f. Elek Dániel eöri ref. lelkész (Szabolcsm.) gyűjtő ivén: Szombathy Gábor 20 f. Komoróczy Lajos 30 f. Iklódy Ignác 20 f. Györy Sándor 30 f. Szabó Lajos 20 f. Kálmándy János 20 f. Kálmándy Lajos 20 f. Bocz József 10 f. Farkas Lajos izr. 10 f. Elek Daniel lelkész 5 k. Czövek Károly r. kath. 20 f. Pethő Dániel 40 f. Irinyi János 40 f. Pethő Károly 40 f. Komoróczy József 1 k. Birtha Miklós 20 f. Lefkovic József izr. 20 f. Gál András 20 f. Birtha Gábor 20 f. Keresztúry Sándor 1 k. összesen 11 k. Szobonya József jármí-i ref. lelkész (Szatmár m.) gyűjtő ivén: Szobonya József 1 k. Derecskey Bálint tanító 1 k. Kulin Ignác 50 f. Kis Mihály 20 f. Szilágyi Miklós 10 f. Doka Gyula 10 f. Beczei László 10 f. Balajthyné 10 f. Szondy Miklós 10 f. Szondy Zsigmondné 10 f. Kalmár István 10 f. Doka Ferencz 10 f. Zsidai Imre 20 f. Györfi András 10 f. Sarka Sámuel 5 f. Bereczki József 6 f. Kulin Miklós 50 f. Kulin Sándor 50 f. Pócsik Endréné 10 f. összesen 5 k. Kisujfalui ref. egyház (Esztergom m.) 1 k. Nagy Sándor kis-dobronyi ref. lelkész (Bereg m.) 2 k. Major Gyula paptamási-i ref. lelkész (Bihar m.) gyűjtő ivén: Paptamási-i ref. egyház 2 k. Major Gyula 1 k. Balog Juliánna 10 f. Fazekas Bálint 12 f. Szabó Sándor 20 f. Z. Nagy Bálint 20 f. Z. Nagy Sándor 20 f. Imre Ferenc 10 f. Szabó Zsigmond 10 f. Fazekas János 10 f. Szücs Jánosné 10 f. Kazsanyi Imre 20 f. Id. Kazsanyi Imre 30 f. id. Szücs Ferencz 20 f. Szabó József 10 f. id. Fodor Sándor 20 f. Tóth Imre 10 f. Imre Béla 8 f. Imre Bálint 20 f. Hás. Nagy István 20 f. id. Tóth Ferenc 10 f. Rádi János 20 f. Szekeres József 20 f. Nagy Márta 10 f. Szabó Károly 12 f. Tóth Bálint 10 f. Tóth Péter 10 f. Rác József 10 f. Paptamási

község 2 k. N. N. 20 f. Varga Pál 20 f. Zsigmond József 20 f. ifj. S. Tóth József 10 f. ifj. K. Tóth Károly 10 f. ifj. Szücs Imre 10 f. S. Tóth József 40 f. összesen 10 k. 32 f. Töszegi gőzmalom rt. (Pest m.) gyűjtő ivén: Kovács Béla 50 f. Gutfreund Lajos 20 f. Bajári Mihály 20 f. Sági László 40 f. Kis János 20 f. Mészáros István 20 f. Mama József 20 f. összesen 1 k. 90 f. Máramaros-Szigeti ref. egyház gyűjtő ivén: M.-Szigeti ref. egyház 2 k. Szikszay Zoltán esperes 1 k. Dr. Pap Tibor 1 k. összesen 4 k. Zsákai ref. egyház (Biharm.) 1 k. Méht 1 ki ref. egyház (Szatmarm.) 1 k. 10 f. Arday Dániel zsarnói ref. lelkész (Abauj-Torna m.) gyűjtő ivén. Torna-Ujfalu adakoztak: Gara József 1 k. csik Péter János 20 f. Péter István 20 f. Péter Jánosné 30 f. Péter Mihály 20 f. Mészáros József 10 f. csik Péter Józsefné 12 f. Derján István 20 f. csik Péter János 10 f. Derján István 20 f. csik Péter István 10 f. Domokos Mihály 1 k. G. J. 20 f. Derján János 20 f. Péter Károly 30 f. Derján Mihály 20 f. Derján Gyula 20 f. Eichner Márton 20 f. összesen 5 k. 02 f. H.-Szentandrás ref. egyház (Abauj-Torna m.) Benke István ref. lelkész H.-Szentandrás 1 k. Mező Csáthi ref. egyház (Borsod m.) 6 k. Szabó Lajos domahidai ref. lelkész (Szatmarm.) gyűjtő ivén: Domahidy István 1 k. Veres Ferencz 1 k. Asztalos György 1 k. Pápai Gusztáv 20 f. Uray István 20 f. öz. Majtenyi Györgyné 20 f. Kartai Gergely 40 f. Kaposi Károly 20 f. összesen 4 k. 20 f. földesi ref. egyház (Hajdum.) 3 k. szalonai ref. egyház (Borsodm.) 2 k. Szabó József ref. lelkész Szalonna 1 k. Szikszay András ibrányi ref. lelkész a (Szabolcsm.) gyűjtő ivén: ibrányi ref. egyház 10 k. Szikszay András 2 k. Kulcsár István 1 k. B. Fekete Mihály 1 k. összesen 14 k.

(Folyt. köv.)

Tartalom-jegyzék: Feltámadás. Nagy Károly. — Tisza Kálmán halála. Eröss Lajos. — Megújítandó énekeskönyvünk „Gyűjtemény“-e. — Közéletünk: Kérő szózat a nagytiszteletű lelképásztor urakhoz és presbyteriumokhoz. — Levél Csermőből. Vadas Gyula. — Irodalom. — Külföld: Protestáns egyházi és társadalmi viszonyok Cseh- és Morvaországban. Kossuth Benjámín. — Nekrológ: Ujfalusi Nemethy Lajos. Dr. Erdős József. — Tisza Kálmán temetése. — Különfélek. —

Felelős szerkesztő: ERÖSS LAJOS.

Segédlelkészt keresek,

oldalam mellé. Fizetés, teljes ellátáson kívül összesen mintegy 900 korona. *Teendők:* a lelkészi dolgokban segíteni, az állami polg. fiu iskolában heti 4 és a „Szeretetház“ elemi iskolájában (heti 2 órán vallást tanítani) s üres óráiban főnökének másolgatással is segítségére lenni. Az állás a jövő hó vége felé foglalandó el.

Mielőbbi jelentkezést kérek, H.-m.-vásárhelyen, 1902. márc.

Szeremlei Sámuel,
ref. lelkész.

Értesítés I

A Neumann M. üzletébe manapság
Ruhát venni sűrűn eljár a papság
Tanárok és tanítók is jól teszik:
Ruhájukat hogyha *Neumanntól* veszik.

Van ott férfi-, fiu-, gyermek öltözék;
Mindenikből impozáns *nagy választék*
Sacco ruha, salon öltöny, felöltő,
S minden, — a mit megkövetel az idő.

Ruha nála *mérték után* is készül;
Zsinat kabát és palást, - fővegestül,
Polgár ruha akármilyen állásban;
E célokra külön *divat lapja* van.

Szép és tartós anyagot dolgozik fel,
Jól tudja ő, hogy vevőinek mi kell!
Szép is legyen, — olcsó legyen, de tartós,
Igy szerzett ő közönséget állandót.

Üzletébe bárki bátran beléphet,
Nincs kitéve annak, hogy ott tulfizet
Minden egyes darabon a szabott ár:
Nyílt irással, olvasható számból áll.

Ezen üzlet *ötven éve* alakult, —
A közönség bizalma hozzá járult,
Cserébe a bizalomért e nagy cég, —
Vevőinek jó ruhát szolgál mindég!

A Neumann M. üzletébe manapság
Ruhát venni sűrűn eljár a papság
Tanárok és tanítók is jól teszik:
Ruhájukat hogy ha *Neumanntól* veszik.

Hódító.

NEUMANN M. cs. és kir. udvari szállító, férfi és fiu ruha háza
Debrecen, főtér, a magy. kir. postával szemben.

Nyomatott: Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában, Debrecenben, főpiac, a főpostával szemben.